

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning

Kränkande behandling

– En studie av likabehandlingsplaner och förebyggande metoder och arbetssätt

Jennie Appelby
Eva Högberg
Lena Ohlson

LAU350
Handledare: Felix Larsson
Rapportnummer: VT07-1020 -01

Abstract

Titel: Kränkande behandling

– En studie av likabehandlingsplaner och förebyggande metoder och arbetssätt

Författare: Jennie Appelby, Eva Högberg & Lena Ohlson

Termin och år: Vårterminen 2007

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Felix Larsson

Examinator: Jan Lif

Rapportnummer: VT07-1020-01

Under vår verksamhetsförlagda utbildning väcktes vårt intresse för hur vi i vår kommande profession skulle bemöta både de verbala och fysiska kränkningar vi tyckte att eleverna ofta utsatte varandra för. Enligt styrdokumentet är kravet stort på att lärare ska kunna hantera dessa situationer i både förebyggande och motverkande syfte. Vi kom då speciellt att intressera oss för den i skolorna nyinrättade likabehandlingsplanen som regleras i *Lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever*.

Syftet med studien har varit att först undersöka huruvida våra VFU-skolors likabehandlingsplaner är formulerade utifrån Skolverkets allmänna råd. Därefter har vi studerat och beskrivit ett urval av arbetsmetoder som inriktar sig på förebyggande åtgärder mot kränkande behandling. Vårt examensarbete kom alltså att fokusera på två punkter.

Vi har genom litteraturstudier försökt klargöra bakgrunden till den nya lagens tillkomst, vad begreppet kränkande behandling innebär, vilka kriterier som finns för likabehandlingsplanernas utformning och vilket utbud av förebyggande metoder som finns att tillgå.

Vårt metodval har varit komparativa fallstudier och analys. Med intresse har vi jämfört hur likabehandlingsplanerna korrelerar med de krav som enligt Skolverket ställs på deras innehåll. Vi har även analyserat likheter och olikheter hos de förebyggande metoder och arbetssätt vi beskrivit, utan att ha för avsikt att avgöra vilka som är bäst.

I resultatet synliggörs skolornas svårigheter att leva upp till de krav som ställs, både ifråga om dokumentupprättande och att aktivt och genomtänkt välja förebyggande metoder. Trots att likabehandlingsplanerna inte alltid är utförligt formulerade, kan förhoppningsvis kraven ändå praktiskt uppfyllas av de professionella lärarna i det vardagliga arbetet.

Nyckelord: kränkande behandling, värdegrund, styrdokument, likabehandlingsplan, förebyggande metoder och arbetssätt

Förord

Att samla tre viljor i ett projekt kräver både samtal och samspel, så uppstarten av vårt examensarbete innehöll därför dagar av intensivt diskuterande och planerande. Den litteratur och de rapporter som vi har läst för att förstå centrala begrepp som till exempel "kränkande behandling" och "likabehandlingsplan" har vi tillsammans letat upp och sedan fördelat mellan oss. Vi har därefter försökt att delge varandra det innehåll som vi tyckte var relevant för vårt examensarbete.

Den litteraturläsning och Internetsökning som kan relateras till de förebyggande metodernas och arbetssättens tillkomst och syfte har vi delat upp mellan oss. Vårt enskilda skrivarbete har bestått av att formulera och beskriva dem. Innan det gemensamt skrivna analysavsnittet och den avslutande diskussionen har vi läst och diskuterat varandras texter om de olika metoderna.

Vi hoppas att resultatet i vårt examensarbete kan vara användbart för verksamma lärare.

Innehållsförteckning

1 Inledning & problembeskrivning	3
2 Syfte	4
3 Frågeställning	4
4 Metod	4
4.1 Procedur	5
4.2 Tillförlitlighet	5
4.2.1 Reliabilitet.....	5
4.2.2 Validitet.....	5
4.2.3 Generaliserbarhet.....	6
4.2.4 Intersubjektivitet	6
4.3 Urval & Avgränsningar	6
5 Litteraturgenomgång & tidigare forskning	7
5.1 Värdegrunden i skolan	7
5.2 Lärares uppdrag & förhållningssätt	8
5.3 Förankring i styrdokumentet	9
5.3.1 Skollagen.....	9
5.3.2 Skolplanerna	9
5.3.3 Läroplanen	9
5.3.4 Rektorns ansvar	10
5.4 Skolverkets begrepp & definitioner	10
5.5 Likabehandlingsplanen	11
5.5.1 Likabehandlingsplanens tillkomst	11
5.5.2 Likabehandlingsplanens syfte	12
5.5.3 Likabehandlingsplanens innebörd	12
5.6 Brott mot lagen om likabehandling.....	13
5.7 Hur arbetar man med kränkande behandling i praktiken.....	13
5.8 Ur elevernas synvinkel	14
6 Likabehandlingsplaner i praktiken: tre konkreta fallstudier	16
6.1 Skolverkets innehållskriterier för likabehandlingsplaner	16
6.2 Skola 1 Furulidsskolan i Kungsbacka	16
6.3 Skola 2 Unnerödsskolan i Uddevalla	17
6.4 Skola 3 Buråsskolan i Göteborg	18
7 Resultatsammanställning av likabehandlingsplanerna	18
8 Resultatdiskussion av likabehandlingsplanerna	19
9 Förebyggande metoder & arbetssätt	21
9.1 Friends	21
9.2 Kompissamtal.....	23
9.3 Lions Quest – Tillsammans.....	24
9.4 SET – Livsviktigt.....	25
9.5 Våga mötas	26
9.6 Forumspel & värderingsövningar	26
9.7 StegVis	28
10 Analys av de förebyggande metoderna	29
10.1 Metodernas struktur	30
10.2 Likheter & olikheter	30
10.3 Koppling till styrdokumentet	31
10.4 Utbildning & handledningsmaterial	31
11 Slutdiskussion	32
12 Vidare forskning	33
13 Referenser	34
13.1 Böcker	34
13.2 Internet	35
13.3 Skolplaner	35
13.4 Rapporter	35
13.5 Bilagor	35
14 Bilagor	36

1 Inledning & problembeskrivning

Under många av våra gemensamma samtal och diskussioner har vi ofta reflekterat över hur vi i samband med vår verksamhetsförlagda utbildning reagerat över både det språk och de fysiska tilltag eleverna utsätter varandra för i skolan. Vi kände då att arbetet med elevers respekt för varandra och deras etiska och moraliska förhållningssätt, var en viktig aspekt att arbeta med i det uppdrag vi som lärare kommer att ha. Vi kopplade detta till den nyinrättade *Lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever*, vilken kräver att varje skola ska ha en förebyggande arbetsplan mot kränkande behandling.

Utöver de primära kunskapsmålen förmodar vi att samhället idag efterfrågar bredare kompetenser och färdigheter som till exempel samarbetsförmåga, ansvarstagande, självständighet och annan social kompetens. Att värdegrunden med dess explicita krav har en grundläggande betydelse i dagens skola råder det inget tvivel om. Lika viktigt som att få eleverna att skapa sig en kunskapsbank, lika viktigt är det att läraren tar ansvar för elevernas sociala och emotionella fostran.

Genom de studier vi gjort och de diskussioner vi fört över hur värdegrundens krav på läraruppdraget ska tolkas, kom vi speciellt att intressera oss för den nyligen initierade likabehandlingsplanen. Varje skola är enligt lag skyldig att upprätta en likabehandlingsplan, vilken ska utgå ifrån och genomsyras av de lokala problem och svårigheter man anser sig ha på skolan.

Vi funderade och diskuterade också hur skolors likabehandlingsplaner ska tolkas och omsättas i praktisk handling. Förhoppningsvis kan man kontinuerligt i undervisningen arbeta med metoder som anses främja elevernas samspel, istället för att fokusera på akuta åtgärder som måste sättas in när elever redan brutit mot skolans värden.

Eftersom vi har vår verksamhetsförlagda utbildning i olika kommuner blev vi intresserade av de olika likabehandlingsplanernas utformning. Vi ville därför jämföra de tre likabehandlingsplanerna på våra respektive VFU¹-skolor och se vilka skillnader och likheter som fanns. Då varje likabehandlingsplan ska innehålla en explicit beskrivning av de förebyggande åtgärder av kränkande behandling varje skola arbetar med, kom ännu en diskussionsfråga upp.

Vilka välgrundade och beprövade metoder finns att som lärare och skola arbeta utifrån? Vi beslöt oss därför för att undersöka och beskriva ett antal förebyggande metoder mot kränkande behandling.

Elever ska kunna känna sig trygga och integrerade i klassens gemenskap. De ska inte behöva utsättas för tråkningar, hot, fula ord och fysiska angrepp, vilka är beteenden som bland annat innefattas i begreppet **kränkande behandling**. Så istället för att behöva ta till en individuell, hemsnickrad arbetsmetod i arbetet mot kränkande behandling, anser vi att alla lärare genom sin profession borde ha en uppsjö av strategier av teoretiskt motiverade

¹ VFU är en förkortning av verksamhetsförlagd utbildning

och empiriskt beprövade metoder att arbeta med utifrån det problem eller det dilemma som uppstått eller kan uppstå.

2 Syfte

Vårt syfte är att undersöka vilka krav som ställs på skolan utifrån den nyinrättade likabehandlingsplanen vilken regleras i *Lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever*. Vi vill därför granska hur våra tre VFU-skolor upprättat och formulerat sina likabehandlingsplaner. Eftersom planerade åtgärder mot kränkande behandling ska redovisas i skolornas likabehandlingsplaner vill vi ta reda på hur de lyfter fram och uttrycker sina arbetssätt och metoder i det förebyggande arbetet.

Vi kommer därför att göra en komparativ fallstudie av våra VFU-skolors likabehandlingsplaner och granska om, och i så fall på vilket sätt, de överensstämmer med de krav som enligt Skolverket bör ställas på deras innehåll. Eftersom all kränkande behandling enligt lag är förbjudet finns det ett krav att skolorna ska arbeta förebyggande. Därför vill vi kartlägga och belysa ett urval av metoder och arbetssätt mot kränkande behandling, och därefter diskutera deras likheter och olikheter utan att ha för avsikt att avgöra vilken som är bäst.

3 Frågeställning

Korrelerar innehållet i våra VFU-skolors likabehandlingsplaner med de kriterier som Skolverket anser att de bör innefatta?

Vilka förebyggande, empiriskt beprövade och teoretiskt förankrade metoder mot kränkande behandling finns det att praktiskt arbeta med i skolan, och vad har de eventuellt gemensamt och vad skiljer dem åt?

4 Metod

I vår empiriska del av arbetet har vi gjort en komparativ studie över huruvida våra tre VFU-skolors likabehandlingsplaner uppfyller de råd som Skolverket ställer på dess innehåll. Vi har dessutom gjort en dokumentanalys av de tre likabehandlingsplanerna våra VFU-skolor tillhandahåller och analyserat dem på ett systematiskt sätt för att beskriva deras innehåll (Bergström & Boréus, 2005, s 44).

Eftersom det är styrdokument vi granskat har vi antagit att de är objektivt och sakligt skrivna. Därför har vi inte för avsikt att studera och tolka om det förekommer implicita perspektivmarkörer i texten, utan koncentrerat oss på de rent manifesta uttrycken i de dokument vi har undersökt.

Då vi jämfört de tre likabehandlingsplanerna fann vi att de alla nämnde att de arbetade med någon form av förebyggande metoder mot kränkande behandling. Dessa åtgärder var enbart vagt skildrade och beskrev vare sig innehåll, mål eller på vilket sätt de kan användas. Detta ledde till att vi ville undersöka vilka beprövade och förankrade förebyggande metoder det fanns att tillgå. Genom Internetsökning och litteraturläsning har

vi försökt sätta oss in i ett antal olika förebyggande metoder och arbetssätt och sedan presenterat ett urval av dessa.

4.1 Procedur

Vi har i vårt arbete använt oss av de likabehandlingsplaner som finns på våra VFU-skolor. Dessa har varit utgångspunkten i arbetet. Vårt arbete har huvudsakligen bestått av litteraturstudier eftersom vi ville skapa oss en teoretisk kunskapsgrund ifråga om begreppet **kränkande behandling** och de krav som finns på att förebygga och motverka detta.

Vid granskningen har vi som jämförelseunderlag använt oss av de kriterier Skolverket i rapporten *Allmänna råd och kommentarer: För arbetet med att främja likabehandling – och för att motverka diskriminering och annan kränkande behandling* (2006) anser att alla skolors likabehandlingsplan bör innefatta.

Genom litteraturstudier och Internetsökning har vi även försökt kartlägga vilka förebyggande metoder som finns att arbeta med i syfte att motverka kränkande behandling.

Vi har inte för avsikt att värdera de förebyggande arbetsmetoderna såtillvida att vi avgör om de är bra eller dåliga, eftersom valet av förebyggande metoder och arbetssätt bör väljas efter skolans specifika problem och dilemman. Vi vill däremot i vår diskussion av de förebyggande metoderna mot kränkande behandling beskriva några intressanta likheter och olikheter i de olika metoderna.

4.2 Tillförlitlighet

4.2.1 Reliabilitet

Reliabiliteten anger hur bra mätinstrument man använt i sin forskning. Förhoppningsvis har man använt ett mätinstrument som ger andra forskare samma resultat. Vi har i vår uppsats inte gjort några intervjuer eller observationer. Det vi har som mätinstrument är vår egen förståelse och erfarenhet. Har vi tolkat informationen på samma sätt? Man drar inte samma slutsatser som någon annan när man läser eller lyssnar. ”Även om förklaringen tycks fånga in tendensen i materialet, kan det finnas flera andra förklaringar som passar lika bra” (Holme & Solvang, 1997, s 291).

Varje person som tolkar en text gör det utifrån sin egen förförståelse. Den tyske filosofen och hermeneutikern Hans-Georg Gadamer skriver i *Textens mening och makt* (2000) att man inte kan tolka en text utan förförståelse. Han menar att allt vi gör tolkas utifrån våra egna tankar, bakgrunder, intressen, sociala position och utbildning. Detta gör att vi kommer att tolka likabehandlingsplanerna utifrån vår egen förförståelse. Eftersom vi anser att införandet av likabehandlingsplanerna är positivt finns det en möjlighet att det färgar vår tolkning av dem. För att öka reliabiliteten har vi diskuterat de slutsatser vi dragit och de tolkningar vi gjort och nått konsensus.

4.2.2 Validitet

Johansson & Svedner menar i *Examensarbetet i lärarutbildningen - undersökningsmetoder och språklig utformning* att med validitet avses om man i en uppsats verkligen mätt det

man har för avsikt att mäta och undersökt det man har för avsikt att undersöka. Eftersom vi tre skribenter har ett gemensamt och bestämt mål med vår undersökning kan vi få fram ett relevant resultat ur validitetssynpunkt. En annan åtgärd man kan göra för att öka validiteten är att använda så många primärkällor som möjligt. I *Metodpraktikan, konsten att studera samhälle, individ och marknad* skriver författarna att ett av flera sätt att säkra att källan är äkta är att alltid använda sig av primärkällor (2006, s 309). Det har genomgående varit vårt syfte att försöka nå hög validitet. Därför har vi så långt det har varit möjligt använt oss av primärkällor.

4.2.3 Generaliserbarhet

Det är viktigt att man uppger vem eller vilka man har för avsikt att undersöka. Det är också viktigt att man anger om resultatet gäller för en stor grupp. Vi har endast undersökt likabehandlingsplanerna på tre skolor och de representerar inte Sveriges alla skolor, vilket gör att resultatet inte kan generaliseras. Anledningen till att vi valt dessa skolor är att vi har haft vår verksamhetsförlagda utbildning där och vill jämföra deras likabehandlingsplaner för att kunna undersöka eventuella likheter och skillnader (Stukät, 2005).

4.2.4 Intersubjektivitet

För att intersubjektivitet ska råda gäller det att olika personer får samma resultat vid upprepade tillfällen. Vi anser att intersubjektiviteten är relativt hög om man beaktar att de böcker och internetsidor vi läst är faktatexter och av dessa finns det sannolikt en okontroversiell tolkning. Vi har dessutom för att nå en gemensam tolkning av likabehandlingsplanerna arbetat gemensamt med dessa och diskuterat fram resultaten (Bergström & Boréus, 2000, s 37).

4.3 Urval & Avgränsningar

Angående de tre likabehandlingsplaner vi jämfört finns det inga andra avgörande aspekter till vårt urval än att de är våra VFU-skolors likabehandlingsplaner.

Enligt Myndigheten för skolutveckling² hör det urval av förebyggande metoder mot kränkande behandling som vi presenterar till de mest frekventa. Vi har avgränsat oss ytterligare genom att endast presentera ett par av de metoder som har värderingsövningar som arbetssätt då fler metodbeskrivningar enbart skulle bli en upprepning av arbetssättet. Eftersom vi i vår profession kommer att arbeta med elever i yngre åldrar har vi uteslutit de metoder som riktar sig mot tobak och drogproblematik. Vi har i vårt examensarbete även exkluderat rena åtgärdsprogram som till exempel Olweusprogrammet och Farstametoden, vilka kan användas av skolor då kränkande behandling redan uppstått som ett akut problem. Vi har i vårt arbete endast fokuserat på förebyggande åtgärder och metoder.

² *Olikas lika värde* s 45

5 Litteraturgenomgång & tidigare forskning

5.1 Värdegrunden i skolan

Värdegrunden är ett komplext begrepp men i korthet handlar det om relationer mellan människor och om hur vi behandlar och värderar varandra som människor, vare sig det är barn eller vuxna. Värdegrundens värden är oförtytterliga, det vill säga att de gäller under alla omständigheter.

I grundskolans läroplan Lpo 94 lyfts värdegrunden fram som en väsentlig del i skolans uppdrag och den ska vara med som ett perspektiv i all undervisning och blir därmed ett fundament för hela verksamheten. Så har det inte alltid varit då fokus traditionellt sett har legat på skolans uppdrag som kunskapsförmedlare.

Lpo 94 lyfter fram följande värden: ”människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta”. Detta betyder att vi som lärare ska tillämpa värdegrunden i undervisningen genom att ”klargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för det personliga handlandet, öppet redovisa och diskutera skiljaktiga värderingar, uppfattningar och problem” (Lpo 94). Genom de samtalen och diskussionerna kan förhoppningsvis eleven lära sig se sig själv genom andra, och kan på det sättet utveckla empati samt ta ansvar för sig själv och andra.

Varför har då värdegrunden blivit ett sådant signifikant inslag i dagens skola? Var det inte lika viktigt förr hur man betedde sig mot varandra. Jo, det kan säkerligen de flesta intyga att det var, men samhället såg helt annorlunda ut. Orlenius (2001) menar att runt 1950 i Sverige så var normer och regler ganska givna för alla. I samhället fanns överlag en framtidsoptimism. Man väntade sig materiellt välstånd och ekonomisk trygghet. Familjen var ofta intakt och rollerna tydliga. ”Traditionens makt innebar tydliga ramar för den unge” (Orlenius, 2001, s 76). Han menar vidare att traditionen gav trygghet och stöd i fråga om livsval, men att den bundenheten inte finns idag då samhället ser annorlunda ut. Nu är ungdomen oberoende och individualistisk samt har en uppsjö av livsval. Som nämnts ovan, låg fokus förr enbart på de kunskaper som läroböckerna förmedlade och skolan hade därmed kunskapsmonopol. I dagens samhälle finns det ett enormt informationsflöde som drabbar barnen överallt. Var och en väljer det man tycker är rätt. Orlenius (2001) tycks mena att denna uppsjö av livsval och all valfrihet barn och ungdomar har, kan leda till stor förvirring och osäkerhet.

Här kommer skolans uppdrag in i bilden. Läroplanerna är en spegel av sin samtid och från att ha förmedlat kollektiva lösningar ska nu individen stå i centrum. Det är därför av största vikt att skolan och lärarna arbetar och diskuterar kring värdefrågor tillsammans med eleverna för att hitta en struktur och gemensam värdegrund i varje klass/skola. Orlenius (2001) styrker det som det står i Lpo 94 och på Myndigheten för skolutvecklings hemsida (www.skolutveckling.se), nämligen att värdegrunden ska genomsyra den pedagogiska verksamheten i sin helhet för att nå bästa möjliga resultat. Han menar att det egentligen inte räcker med endast en lektion i veckan med förebyggande arbetssätt mot kränkande behandling. Vidare menar han att värdefrågor kan tas upp och integreras inom områden

som till exempel naturvetenskap och samhällskunskap. Arbetet med värdefrågor bör helt enkelt vara ett förhållningssätt hos alla vuxna som arbetar inom skolan och ska ses som ett naturligt inslag i vardagen. En början till ett sådant förhållningssätt kan vara att regelbundet använda sig av en metod för förebyggande av kränkande behandling, vilket är detsamma som arbete med värdegrundsfrågor.

5.2 Lärarens uppdrag & förhållningssätt

Lärare behöver på varje skola ha en gemensam tolkning av värdegrunden, ett gemensamt etiskt förhållningssätt och gemensamma väl utarbetade metoder för att förebygga kränkande behandling. Enligt Lpo 94 är en av lärarnas primära uppgifter att överföra etiska och moraliska värderingar till eleverna. Men eftersom det enligt Colnerud & Granström (2000) inte längre finns något enhetligt normsystem kan den fostrande rollen för många lärare kännas prekär och osäker. Dessutom visar det sig i deras studie att många lärarstudenter inte anser att lärare ska ha en funktion som värdemässig förebild (s 136). En sådan inställning gör att det som lärare blir svårt att naturligt arbeta med värdegrundsfrågor i vardagen.

Att arbeta som lärare innebär dock att man inte bara måste stå för och företräda värden, utan också verka i enlighet med dem. Zackari & Modigh (2002) anser att som lärare räcker det inte att passivt acceptera värdegrunden, utan att läraruppdraget kräver aktiva insatser.

Lärare och annan personal är inte privatpersoner i skolan, utan representanter för det uppdrag som skolan getts. Läroplanerna är skrivna inom ramen för ett parlamentariskt demokratiskt system, vilket ger värdegrunden en politisk och juridisk kraft som de som verkar i skolan inte hur som helst kan bortse ifrån (s 56).

Enligt Lpo 94 är det lärarens uppgift att synliggöra och diskutera grundläggande värden. Därför kräver värdegrundsarbetet en pedagogisk kompetens om man vill att arbetet med värdegrunden ska genomsyra skolarbetet på ett naturligt sätt. I *Värdegrunds-boken* (Skolverket, 2002, s 54) menar författarna att förutsättningarna för att man som lärare framgångsrikt och effektivt ska kunna arbeta med värdegrunden är att man tillsammans utarbetar långsiktiga strategier och mål, samt att man kopplar värdegrundsfrågorna till hela verksamheten. Det är viktigt att det finns tid och utrymme för diskussioner och samtal om etik och moral.

Gren (2001) skriver i sin bok *Etik i pedagogens vardagsarbete* att pedagogens etiska medvetenhet och tänkande är av stor betydelse för förhållningssättet till eleverna, och för i hur hög grad läroplanens intentioner kan realiseras. Här ser man hur viktigt det är att som lärare ha en integrerad värdegrunds-uppfattning innan man tolkar andra människors värderingar. Risken är annars stor att man inte förstår det spektrum av värderingar som inte inkluderar ens egna. Lärare måste utifrån befintliga dokument, litteratur och erfarenheter tillsammans definiera, diskutera och konkretisera värdegrunden.

I styrdokument, skol-, arbets-, likabehandlings- och kursplaner har de värden som gemensamt ska gälla i skolan tolkats och sammanställts. Lärare ska inte bara införliva och förmedla de värden som får eleverna att moraliskt handla rätt. Helst ska eleverna även utveckla ett individuellt och självständigt etiskt förhållningssätt. Det är förmodligen inte

helt enkelt för lärare att förmedla gemensamma värden som i grunden är subjektiva, ostatiska och föränderliga. Men eftersom styrdokumentens värden även kräver personliga tolkningar är det viktigt att man som lärare ger varje elev tid och utrymme att utveckla sin personliga moral och etik.

5.3 Förankring i styrdokumentet

För att styra skolan finns det styrdokument som utarbetas på olika nivåer. I skollagen, som författas av riksdagen, anges skolans primära uppdrag samt de övergripande målen för skolans verksamhet. I varje kommun ska det finnas en skolplan som ska vara antagen av kommunfullmäktige. Den ska visa både hur verksamheten ska utformas och utvecklas samt hur man ska uppnå de nationella målen. Läroplanerna anger skolans värdegrund och grundläggande riktlinjer och kunskapsmål. Vi har nedan försökt precisera vad dokumenten kräver av skolan angående kränkande behandling.

5.3.1 Skollagen

Skollagens 1 kap. 2 § kräver att ”verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värden. Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde [...] Särskilt skall den som verkar inom skolan aktivt motverka alla former av kränkande behandling... ”(Läroboken, 2003, Lag 1999:886).

5.3.2 Skolplanerna

I Kungsbacka kommuns skolplan fastställs det att skolans och lärarens uppgift är ”Att tillse att skolmiljön är fri från alla former av språkbruk, handlingar och gester som kan upplevas kränkande”.

I Uddevalla kommuns skolplan anges följande: ”All personal ska omedelbart agera mot alla typer av våld och andra kränkande beteenden. I det ligger att motarbeta förolämpande, aggressivt och vulgärt språkbruk”.

I Göteborgs kommuns skolplan skriver man att ”Demokratin vilar på en människosyn grundad i erkännande av allas lika och unika värde och kräver respekt för olikheter och mångfald”.

5.3.3 Läroplanen

Skolans obligatoriska läroplan inleds med meningen ”Det offentliga skolväsendet vilar på demokratis grund”. Därefter beskrivs de värden som skolan har till uppgift att förmedla och förankra hos eleverna. ”Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan män och kvinnor samt solidaritet med svaga och utsatta.” Vidare förklaras att ”Alla som verkar i skolan skall hävda de grundläggande värden som anges i skollagen och i denna läroplan och klart ta avstånd från det som strider mot dem”. (Lpo 94)

Enligt läroplanen är en av skolans grundläggande uppgifter att förankra och förmedla etiska värden. Under rubriken Normer och värden lyfts det etiska perspektivet fram och anger den kunskapsyn och värdegrund som ska förmedlas i skolan. ”Skolan skall aktivt

och medvetet påverka och stimulera eleverna att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar och låta dem komma till uttryck i praktisk vardaglig handling” (Lpo 94).

Som lärare är det därför viktigt att ha ett eget väl genomtänkt förhållningssätt till vad etiska värden innebär och vilka krav och förväntningar det ställer på professionella lärare. Läroplanens formulering av lärarens skyldighet angående kränkande behandling är explicit, ”läraren skall uppmärksamma och i samråd med övrig personal vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga och motverka alla former av kränkande behandling” (Lpo 94).

5.3.4 Rektorns ansvar

Hela läroplanen genomsyras av intentionen att alla elever ska uppfostras i en demokratisk anda och det anges tydligt vem som har det övergripande ansvaret. Till exempel har rektorn ett särskilt ansvar för att ”Upprätta, genomföra, följa upp och utvärdera skolans handlingsprogram för att förebygga och motverka alla former av kränkande behandling, såsom mobbning rasistiska beteenden bland elever och anställda” (Lpo 94).

5.4 Skolverkets begrepp & definitioner

Skolverkets allmänna råd vänder sig direkt till skolornas personal. Det är därför av största vikt att budskapet i deras information uppfattas och förstås på rätt sätt. I Skolverkets rapport *Allmänna råd och kommentarer för arbetet med att främja likabehandling och för att motverka diskriminering och annan kränkande behandling* (2006) definieras begreppen diskriminering, trakasserier och annan kränkande behandling. Dessa begrepp faller under huvudbegreppet **kränkande behandling**. Skolverket skriver att ”Kränkande behandling (diskriminering, trakasserier och annan kränkande behandling) är en fråga som hänger samman med människosyn och grundläggande demokratiska värden” (s 9). Vidare ges förklaringen att ”Gemensamt för all kränkande behandling är att den strider mot principen om alla människors lika värde” (s 12).

Diskriminering utgår från de fem diskrimineringsgrunderna kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning och funktionshinder. Diskriminering är ett övergripande begrepp för negativ och kränkande behandling av enstaka personer eller grupper utifrån någon av de fem grunderna. I en verksamhet kan det till exempel finnas en struktur eller organisation som är diskriminerande. Olika slags beslut kan också leda till diskriminerande effekter.

Trakasserier utgår från någon av de fem diskrimineringsgrunderna och är ett uppträdande som kränker någons värdighet.

Annan kränkande behandling avser alla andra uppträdanden som också kränker någons värdighet, men som inte utgår från de fem diskrimineringsgrunderna.

I Myndigheten för skolutvecklings rapport *Olikas lika värde* framgår det att det alltid är det utsatta barnet eller eleven som avgör om beteendet eller handlingen upplevs som kränkande. Det är alltså inte handlingen i sig som är avgörande. En person som känner sig kränkt kan känna sig ledsen, arg, sårad och skadad. Kränkningar kan utövas av en eller flera personer mot en eller flera personer, och kan ske vid enstaka tillfällen eller vara

systematiskt återkommande. De är alltid ett uttryck för makt och förtryck. Kränkande behandling kan vara både synlig, som till exempel fysiska övergrepp och dold som till exempel utfrysning.

Myndigheten för skolutveckling menar att kränkningar kan vara:

- verbala (till exempel att bli utsatt för hot eller kallad hora, böj och svartskalle)
- fysiska (till exempel bli utsatt för slag, knuffar och sparkar)
- psykosociala (till exempel att bli utsatt för utfrysning och ryktesspridning)
- textburna (till exempel klotter, brev och lappar, mail och sms.)

5.5 Likabehandlingsplanen

6 § Huvudmannen för verksamheten eller den huvudmannen bestämmer skall se till att det finns en likabehandlingsplan för varje enskild verksamhet. Planen skall syfta till att främja barns och elevers lika rättigheter oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder och att förebygga och förhindra trakasserier och annan kränkande behandling. I planen skall planerade åtgärder redovisas. Planen skall årligen följas upp och ses över (Prop.2005/06:38, s 192).

5.5.1 Likabehandlingsplanens tillkomst

Grunden till likabehandlingsplanens tillkomst är sprungen ur de EG³-direktiv från Europaparlamentet som regeringen fått ifrån EU. Man har i arbetet med likabehandlingsplanen utgått från direktiv 2000/43/EG från år 2000 som handlar om likabehandling av ”personer oavsett deras ras eller etniska ursprung”. Man har även utgått från direktiv 2000/78/EG rörande ”inrättande av allmän ram för likabehandling”, samt direktiv 2002/73/EG angående ”ändring av rådets direktiv 76/20/EEG om genomförandet av principen om likabehandling av kvinnor och män i fråga om anställning, yrkesutbildning och befordran samt arbetsvillkor” (Prop.2005/06:38, s 155 ff.). Alla dessa direktiv handlar endast om hur **vuxna** personer ska skyddas mot diskriminering av olika slag.

Som en fortsättning av arbetet framgår det i utbildningsutskottets betänkande 2005/06:UbU4 att regeringen 2003, utifrån direktiven från EG, beslöt att tillsätta en utredare som skulle utarbeta ett förslag till en ny lag som motverkar diskriminering i skolan.

I april 2004 lade skolansvarsutredningen fram det betänkande de arbetat fram utifrån regeringens direktiv. Det arbetet redovisades i SOU 2004:05 *Skolans ansvar för kränkningar av elever*. I proposition 2005/06:38 *Trygghet, respekt och ansvar – om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever*, föreslås en ny lag som ska bistå arbetet med att stoppa all sorts kränkande behandling och diskriminering. Det är Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet som står bakom denna proposition. I propositionen står det vidare att de ansvariga inom skolan målmedvetet ska arbeta för att stoppa diskriminering och annan kränkande behandling, samt att de är skyldiga att upprätta en likabehandlingsplan. Denna lag, *Lagen om förbud mot*

³ I EG-rätten ingår de flesta av EU:s lagar och regler. I den ingår det bland annat rättsakter som är de regler och bestämmelser EU:s institutioner antar. En av rättsakterna är de direktiv svenska regeringen får av EU – EG-direktiven.

diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever, började gälla 1 april, 2006 (www.riksdagen.se).

5.5.2 Likabehandlingsplanens syfte

Vad är då syftet med likabehandlingsplanen? Det demokratiska uppdraget är viktigt inom alla skolformer, och innebär bland annat att man måste acceptera varandras olikheter. Som elev ska det vara en självklarhet att kunna vara den man är utan att vara rädd eller känna sig för otrygg för att gå till skolan. Därför måste skolorna arbeta förebyggande för att motverka diskriminering, trakasserier och annan kränkande behandling. Regeringen vill genom att lagstifta om förbud mot diskriminering skydda alla elever och barn inom skolans verksamhet. ”Regeringens bedömning är att lagens ändamål bör vara att främja likabehandling och motverka diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever och att lagen bör tillämpas på sådan verksamhet som regleras i skollagen” (www.riksdagen.se).

Från hösten 2003 till årsskiftet 2004/2005 har Skolverket gjort inspektioner på landets skolor. Skolorna är ålagda att skicka in kvalitetsredovisningar till Skolverket. De har i sin undersökning av skolornas kvalitetsredovisningar funnit att alla skolor i landet utom en har en handlingsplan mot mobbning. Men det är däremot få skolor som har något aktivt och upprättat förebyggande arbetssätt mot kränkande behandling, trots att skolorna själva påstår att man arbetar med förebyggande åtgärder. Vidare framkom det i kvalitetsredovisningarna att det är vanligt förekommande med kränkande behandling i skolorna.

Skolverket har i undersökningar funnit att även om mobbning minskat har trakasserier, grovt språk och rasism ökat. Det gör att de anser att skolorna måste arbeta mer med förebyggande åtgärder.

5.5.3 Likabehandlingsplanens innebörd

Vad ska då denna likabehandlingsplan innehålla? I proposition 2005/06:38 skriver man att det är viktigt att varje skola ser arbetet med likabehandlingsplanen som ett förebyggande arbete mot kränkande handlingar. Det handlar alltså om att **agera** förebyggande.

I propositionen från dåvarande regeringen skriver man att arbetet med likabehandlingsplanen ska genomsyra hela verksamheten. Det är viktigt att likabehandlingsplanen är ett levande dokument i det avseendet att varje skola ska forma planen efter sina lokala behov och aktuella problem. Förutom personalen ska eleverna och barnen aktivt engageras i arbetet med likabehandlingsplanen. Även föräldrar och vårdnadshavare ska informeras och göras delaktiga i arbetet.

Vidare menar man i propositionen att planen ska innehålla de förebyggande metoder och arbetssätt man kommer att arbeta med, och eventuellt hur man tidigare har arbetat. Skolan ska även beskriva vilka mål man har med likabehandlingsplanen. De olika begrepp som förekommer bör förklaras och det bör framgå vilken typ av diskriminering, trakasserier eller kränkande behandling man vill förebygga. Det ska tydligt framgå vem som har ansvaret och hur man aktivt handlar i akuta situationer.

Skolorna är skyldiga att följa upp likabehandlingsplanen en gång om året och redovisa för kommunen i sin kvalitetsredovisning hur arbetet med likabehandlingsplanen fungerar. Kanske behöver man revidera planen eller så arbetar man vidare och utvecklar eventuellt sina nuvarande metoder och arbetssätt (Prop. 2005/06:38).

5.6 Brott mot lagen om likabehandling

En av anledningarna till likabehandlingsplanens tillkomst var att tydliggöra skolans ansvar för elever som utsätts för kränkande behandling. Om skolan eller skolans personal brister i sina plikter och de krav lagen ställer kan skolans huvudman krävas på skadestånd. Man kan förmoda att skolorna kommer att dokumentera mer noggrant, både elevers upplevda, och av skolan upptäckta fall av kränkande behandling. Dessa dokument kan med fördel användas både som underlag när likabehandlingsplanerna ska utvärderas och uppdateras, samt vid incidenter som flera år efter dokumentationen blir fall för rättslig prövning.

Inför initieringen av likabehandlingsplanen har Wikbladh & Iseskog (2006) i sin bok *Förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling* haft ambitionen att förtydliga och kommentera lagens innebörd, bland annat angående skadeståndsaspekten. ”Sanktionen vid brott mot lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn eller elever är skadestånd” (s 67).

Det har enligt författarna diskuterats i förarbetena till lagen ifall varje kränkning ska vara skadeståndsgrundande. För att undgå att lagens preventiva effekt minskar, är kränkningar som uppkommit genom diskriminering och trakasserier skadeståndsgrundande. Däremot anger lagen att vid annan kränkande behandling utgår inget skadestånd om kränkningen är ringa. Men även här finns undantag och klausuler. Visar det sig att en objektivt bedömd kränkning inte upplevs som ringa av den kränkte ska en individuell bedömning göras. Skadeståndets storlek anges inte i lagen utan det är domstolen som bedömer vad som är skäligt. Det är naturligt att uppsåtlig och medveten diskriminering ger skäl för högre ersättning än kränkningar som anses ha skett av oaksamhet.

5.7 Hur arbetar man med kränkande behandling i praktiken?

I rapporten *Olikas lika värde* utgiven av Myndigheten för skolutveckling, har man undersökt hur skolorna bäst kan arbeta för att utveckla ett tryggt klimat. Det är viktigt att arbetet mot kränkande behandling inte enbart sker i det enskilda klassrummet, utan genomsyrar hela skolans verksamhet för att bli effektivt. Vidare är det angeläget att rektorn eller den ansvarige läraren är en tydlig ledare, samt att det finns både tid och ekonomiska resurser avsatta för detta arbete. För att få ett bra fungerande arbete med förebyggande metoder mot kränkande handlingar måste rektorn därför ha stöd och uppbackning från kommunen.

När man ska arbeta med metoder mot kränkande behandling är det viktigt att kartlägga de lokala förutsättningarna. Hur ser din skola ut? Hur ser samhället ut runt skolan? Är den stor eller liten? Hur mycket personal finns det? Hur många elever går i klasserna? På skolor med få elever är det lättare att skapa gemenskap eftersom man ofta känner varandra sedan tidigare, och det blir även lättare att utveckla ett gemensamt förhållningssätt. Att en skola är stor eller ligger i ett område med problem behöver inte betyda att man inte lyckas med

sitt arbete, menar Myndigheten för skolutveckling. Man får undersöka skolans förutsättningar och välja metod efter dessa. Samtidigt som det är lättare att skapa gemenskap på små skolor blir kränkningarna mer uppenbara. Sammanfattningsvis kan man konstatera att det finns svårigheter med alla typer av skolor, och därför måste man utgå från skolans lokala förutsättningar (Myndigheten för skolutveckling, 2003).

Myndigheten för skolutveckling fortsätter i *Olikas lika värde* sin kartläggning, och undersöker hur de skolor arbetar som har lyckats med sitt förebyggande arbete. Det finns ingen som har någon universalmetod att tillgå för att skapa en trygg och trivsamt skola eftersom det finns många faktorer som inverkar. En av de viktigaste faktorerna är att alla i skolan har en gemensam värdegrund i det förebyggande arbete. Rapporten beskriver vidare att alla vuxna som finns på skolan är skyldiga att hjälpa till och vara vägledare för eleverna i arbetet med att skapa en tryggare skola.

Det är också viktigt att man på skolan inte använder en uppsjö av olika metoder utan arbetar gemensamt utifrån en eller ett par metoder som har en gemensam grund. En annan viktig aspekt som Myndigheten för skolutveckling för fram, är att inte ge upp när man inte genast upplever något resultat i arbetet med att förebygga kränkande behandling. Det tar ofta tid att etablera nya metoder och arbetssätt i verksamheten. Genom undersökningar som Dan Olweus redovisar i sin bok *Mobbning i skolan* framkommer det att även om mobbningen minskade redan första året, så var effekterna av hans program mot mobbning ännu starkare efter andra året (Olweus, 1992, s 87).

I *Olikas lika värde* står det att man i sitt arbete måste involvera alla personer på skolan för att lyckas med värdegrundsarbetet. Personal på skolan, elever och även deras föräldrar måste finnas med i arbetet mot kränkande behandling. Det är därför viktigt att skolan upprättar en likabehandlingsplan som enkelt och tydligt beskriver hur man ska arbeta förebyggande innan problem med kränkande behandling uppstår på skolan (Myndigheten för skolutveckling, 2003).

5.8 Ur elevernas synvinkel

För att skapa oss en uppfattning om hur elever upplever och tänker kring begreppet **kränkande behandling** tog vi del av rapporten *Kränkande handlingar och informella miljöer* utgiven av Skolverket.

Syftet med rapporten *Kränkande handlingar och informella miljöer* var att utifrån elevernas synvinkel empiriskt beskriva och förklara ”informella lärandemiljöer, händelser som inträffar i sådana miljöer som kan karakteriseras som kränkande handlingar och sociala innebörder av sådana händelser” (Skolverket, 2002, s 8). Man har gjort empiriska studier på sex skolor och delat in dessa i två delstudier. Den första omfattar elever i skolår F, 2 och 5 och den andra delstudien omfattar endast elever i år 8.

I delstudie ett angav eleverna att otrygga platser kännetecknades av att de ofta låg långt från klassrummet och att de var utomhus. De uppgav även olika platser som otrygga och som inte var ämnade för undervisning, utan var till för elevernas egen kreativitet, till exempel klätterställningar. För att inte utsätta sig för risken att bli kränkt var det viktigt att

det fanns vuxna att tillgå. För att undgå kränkande handlingar hade eleverna olika förslag. Allt ifrån att hålla sig undan när någon yttrade kränkande ord till att försvara sig handgripligen. Det fanns även en inställning hos eleverna att man får skylla sig själv, eller att ”den som sig i leken ger får leken tåla”, när någon blev utsatt för kränkande behandling.

”Alla som vill ska få vara med i en aktivitet” (Skolverket, s 15). Det är en regel som alla elever känner till. Men det existerade även accepterade utvidgningar av regeln såsom att man får vara med, men det är inte säkert att man till exempel får en passning om man spelar fotboll. Det förekom även att de äldre eleverna bestämde regler som de yngre inte vill vara med på. Då valde ofta de yngre att inte vara med. Forskarna upptäckte även en oskriven regel som verkade gälla bland eleverna. Den innebar att man inte ska skvallra till läraren om någon elev bryter mot skolans regler.

Studien visar att bland de äldre eleverna verkade det vara accepterat att de utövade sin makt över de yngre eleverna. De yngre eleverna menade att de äldre till exempel förlöjligade dem eller förstörde deras kojor. När man talade med elever i skolår 5 gav de förklaringen att det alltid hade varit såhär på skolan. De ansåg att de yngre eleverna alltid hade varit rädda för de äldre. Detta stämde inte med eleverna i förskoleklassen som fortfarande verkade rida på vågen av att ha varit äldst i förskolan.

När forskarna frågade eleverna i skolår 5 om de själva hade varit utsatta för, eller utsatt någon för kränkande handlingar svarade de nej. Men under fortsatta samtal kom det fram att de kanske ändå hade mobbat någon. Det kunde visa sig genom att de inte pratat eller lekt med en klasskamrat eller retat någon för att den upplevts som jobbig. Forskarna tar upp en möjlig anledning till varför den regel som säger att mobbning inte får finnas inte följs. De menar att det kan bero på att eleverna inte alltid inser vidden av sina handlingar. I skolan omvandlar de reglerna för att passa deras tillvaro och göra den begriplig. Rapporten visar till exempel att eleverna inte alltid förstår att den kamrat man någon gång uteslutit från gemenskapen känner sig utsatt eller kränkt.

I delstudie två som inbegriper elever i skolår 8, var det svårt för dem att definiera platser där de ansåg att kränkande handlingar förekom. Det utgick istället mer från vilka konstellationer eleverna befann sig i. Vidare såg man att även i denna åldersgrupp var det viktigt med åldershierarki. Ju äldre man var desto mer makt hade man och kunde då även röra sig på större område än de yngre i skolan. Att vara yngst på skolan var ett av flera kriterier för att riskera att bli utsatt för kränkande handlingar. Även att man var ny på skolan eller inte passade in i skolans sociala och kulturella miljö, kunde var tänkbara kriterier för att bli utsatt.

När det gäller elevernas egna uppfattningar ifall kränkande handlingar och mobbning förekommer på deras skola, har eleverna i år 8 samma uppfattning som eleverna i delstudie ett. Eleverna menar att det inte alls förekommer mobbning på skolan, eller i så fall i väldigt liten utsträckning. I den utsträckning de tillfrågade eleverna anser att vissa elever är mobbade, menar de att det är deras eget fel eftersom de inte vill vara med i gemenskapen eller så anses de vara konstiga. När det gäller uttrycken som man sätter i samband med kränkande behandling, har de enligt eleverna i år 8 inte med själva ordens betydelse att

göra. Det har stor betydelse vem som uttalar de kränkande orden. Dessutom har sammanhanget i vilken orden uttalas också stor betydelse. Det som sägs vid ett visst tillfälle kan kännas oerhört kränkande, men vid ett annat tillfälle inte alls.

När man går i åttonde klass är det enligt eleverna inte lika viktigt med vuxenkontakten längre. De menar att vuxna som försöker lösa konflikter lägger sig i. ”De förstår inte innebörden i språk och andra samspel och är inte delaktiga i den sociala praktik som leder till skapande av relationer och relationsvillkor mellan eleverna” (Skolverket, s 33).

6 Likabehandlingsplaner i praktiken: tre konkreta fallstudier

Vid granskningen av våra VFU-skolors likabehandlingsplaner har vi som jämförelseunderlag använt oss av de kriterier Skolverket i rapporten *Allmänna råd och kommentarer För arbetet med att främja likabehandling – och för att motverka diskriminering och annan kränkande behandling* (2006) anser att alla skolors likabehandlingsplan bör innefatta. Vi har dessutom gjort en komparativ analys av likabehandlingsplanerna.

6.1 Skolverkets⁴ innehållskriterier för likabehandlingsplaner

Likabehandlingsplanen bör:

1. tydligt uttrycka att verksamhetens ledning tar avstånd från alla tendenser till trakasserier och annan kränkande behandling och ange en tydlig ansvarsfördelning mellan rektor eller någon med motsvarande ledningsfunktion och personal,
2. vara konkret och utgå från aktuell kartläggning av verksamhetens behov som utgångspunkt för planerade åtgärder under det kommande året med en tydlig koppling till varje diskrimineringsgrund⁵,
3. beskriva rutiner för akuta åtgärder och uppföljande insatser och hur dessa skall dokumenteras,
4. beskriva hur barn, elever och personal skall medverka i arbetet med planen samt hur vårdnadshavare skall göras delaktiga i arbetet,
5. beskriva hur planen skall göras känd och förankras i hela verksamheten och hos barns och elevers vårdnadshavare,
6. innehålla en planering av personalens kompetensutveckling för att öka medvetenheten om förekomsten av och kunskap om diskriminering, trakasserier och annan kränkande behandling,
7. beskriva hur planen årligen skall följas upp och vid behov revideras.

6.2 Skola 1 Furulidsskolan i Kungsbacka⁶

1. Likabehandlingsplanen uttrycker inte på något sätt att verksamhetens ledning tar avstånd från kränkande behandling. Någon ansvarsfördelning mellan rektor och personal finns inte angiven, men det står att all personal har en skyldighet och ansvar att agera mot alla former av kränkande behandling. Det framgår att rektor har yttersta ansvaret att likabehandlingsplanen följs.

⁴ Skolverket 2006, s 14, se bilaga 1.

⁵ Diskrimineringsgrunderna är kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning och funktionshinder (Författarnas anmärkning).

⁶ Se bilaga 2.

2. Någon bakgrundsbeskrivning utifrån någon aktuell kartläggning av skolans behov som ska ligga till grund för planerade åtgärder finns inte. Likabehandlingsplanen beskriver under rubriken förebyggande åtgärder att stor vikt vid värdegrundsfrågor ska gälla, samt att alla vuxna direkt ska reagera på grovt och ovärdat språk. Hur dessa åtgärder ska kopplas till diskrimineringsgrunderna finns inte beskrivet.
3. Det finns en tydlig och detaljerad beskrivning i likabehandlingsplanen hur man aktivt ska arbeta vid fall av kränkande behandling både mellan elev och elev, och mellan elev och vuxen.
4. Det står väl beskrivet att skola och hem gemensamt bör arbeta med likabehandlingsplanen. Bland annat uttrycks hur viktigt det är att man diskuterar och tillsammans tar avstånd från kränkande behandling, däremot står det inte hur detta ska genomföras.
5. Likabehandlingsplanen anger tydligt att den ska vara känd av elever, personal och föräldrar. På vilket sätt den ska synliggöras för elever och personal framgår inte, men man skriver att vårdnadshavarna skall informeras vid det årliga föräldramötet.
6. För att öka personalens kunskap om kränkande behandling står det att de ska ges tid för diskussioner och erfarenhetsutbyte om olika metoder och arbetssätt.
7. Det framgår i Furulundsskolans likabehandlingsplan att den inför varje läsår ska utvärderas och vid behov revideras. Hur utvärderingen ska gå till framkommer dock inte.

6.3 Skola 2 Unnerödsskolan i Uddevalla⁷

1. Unnerödsskolans likabehandlingsplan inleds med att klargöra att skolans elever inte ska bli diskriminerade, kränkta eller mobbade, men i planen nämns det inte vem som har ansvaret och därmed beskrivs inte heller någon ansvarsfördelning mellan rektor och personal.
2. Någon bakgrundsbeskrivning utifrån någon aktuell kartläggning av skolans behov som ska ligga till grund för planerade åtgärder finns inte. Likabehandlingsplanen definierar i detalj betydelsen av de fem diskrimineringsgrunderna i punktform, men de planerade förebyggande åtgärderna är skrivna utan koppling till diskrimineringsgrunderna, även den i punktform.
3. Den beskriver kort och koncist i punktform rutinerna vid såväl kränkning mellan elev och elev, som mellan elev och lärare. Likabehandlingsplanen beskriver även att rektor har ansvaret för uppföljning och att händelserna dokumenteras för att sedan sättas in i pärm.
4. Saknas helt.
5. Saknas helt.
6. Saknas helt.
7. Vår och höst utvärderas skolans förebyggande arbete vid arbetsplatsträffar. Detta skall sammanställas och utvärderas i juni.

⁷ Se bilaga 3.

6.4 Skola 3 Buråsskolan i Göteborg⁸

1. Likabehandlingsplanen uttrycker inte explicit att verksamhetens ledning tar avstånd från kränkande behandling, men man beskriver under rubriken vision, att alla ska känna sig trygga och ha respekt för människans okränkbarhet. Buråsskolans likabehandlingsplan har en tydlig ansvarsfördelning och beskriver även vilka personer som ingår i de två team som arbetar mot diskriminering och kränkande behandling.
2. Någon bakgrundsbeskrivning utifrån någon aktuell kartläggning av skolans behov som ska ligga till grund för planerade åtgärder finns inte. Även om inte denna likabehandlingsplan utgår från en kartläggning av verksamheten har man nu infört en så kallad incidentrapport. Syftet med den är förutom stöd för samtal, att den också ska fungera som ett underlag för statistik och kartläggning av det förebyggande arbetet på skolan. Planen hävdar att skolan aktivt arbetar mot diskriminering och kränkande behandling, men de väl beskrivna metoderna kopplas inte direkt till de fem diskrimineringsgrunderna.
3. Likabehandlingsplanen beskriver utförligt rutiner för akuta åtgärder och de uppföljande insatserna, och även hur dessa skall dokumenteras. Dokumentation sker vid alla samtal och uppföljningssamtal.
4. De beskriver att till exempel kamratstödarna ska få regelbunden handledning, men inte hur detta ska ske. Därutöver ska gemensamma aktiviteter genomföras såsom temadagar, friluftsdagar och hälsodagar. Det saknas beskrivning hur vårdnadshavarna ska göras delaktiga i planen.
5. Likabehandlingsplanen beskriver att alla föräldrar ska informeras om det arbete som bedrivs mot diskriminering och kränkande behandling. Information sker via skolans hemsida, föräldramöten, skriftlig information och andra kontakter mellan hem och skola. Hur eleverna ska informeras framgår inte.
6. Saknas helt.
7. I likabehandlingsplanen anges att vidtagna åtgärder ska utvärderas, men inte hur. Arbetet med förebyggande åtgärder ingår som en del i skolans arbetsmiljöarbete och dokumenteras i kvalitetsredovisning och årsberättelsen. Vidare konstateras att planen ska revideras varje år.

7 Resultatsammanställning av likabehandlingsplanerna

1. Ingen av de tre skolornas planer uttrycker att ledningen tar avstånd från kränkande behandling. På Furulidsskolan nämns ingen ansvarig och därmed ingen fördelning av ansvaret detsamma gäller på Unnerödsskolan. Buråsskolan beskriver däremot en tydlig ansvarsfördelning.
2. Ingen av skolorna beskriver att de utgått från en kartläggande nulägesrapport som bör ligga till grund för formuleringen av deras planerade åtgärder. Alla skolorna menar att man ska arbeta förebyggande men det finns inga beskrivna förebyggande åtgärder som kan kopplas direkt till diskrimineringsgrunderna. Men på Furulidsskolan och Buråsskolan arbetar man med Kompissamtal och på Unnerödsskolan samt Buråsskolan har man Kamratstödare. I Buråsskolans likabehandlingsplan beskriver man att man även arbetar med Forumspel och

⁸ Se bilaga 4.

- Stegvis. Dessutom presenterar alla skolorna diffust beskrivna åtgärder såsom värdegrundsarbete och gemensamma aktiviteter.
3. De tre skolorna beskriver detaljerat tillvägagångssätt för akuta åtgärder. Man skriver även hur man ska dokumentera dessa. Furulidsskolan och Unnerödsskolan har dessutom handlingsplaner både för konflikter mellan elev och elev och mellan vuxen och elev.
 4. Furulidsskolan tydliggör att det är viktigt att tillsammans arbeta med planen däremot inte hur man ska gå tillväga. Unnerödsskolan uttrycker inget om samarbete mellan elev, vårdnadshavare och personal. Eleverna på Buråsskolan involveras genom gemensamma aktiviteter, någon beskrivning av hur vårdnadshavarna ska engageras finns däremot inte.
 5. Furulidsskolan och Buråsskolan anger tydligt att likabehandlingsplanen ska göras känd för vårdnadshavare genom föräldramöten. Den finns dessutom tillgänglig på respektive skolas hemsida. De båda skolorna menar att det är viktigt att planen synliggörs för eleverna. Hos Furulidsskolan framgår inte på vilket sätt planen ska synliggöras men på Buråsskolan är det pedagogernas ansvar. Unnerödsskolan har inga uppgifter om hur planen ska göras känd.
 6. På Furulidsskolan skriver man att det ska ges tid för diskussioner och erfarenhetsutbyten. På Unnerödsskolan och Buråsskolan saknas det helt plan för kompetensutveckling angående kränkande behandling.
 7. Gemensamt för de tre skolorna är att dokumentet beskriver att likabehandlingsplanen ska utvärderas varje år men det beskrivs inte explicit hur.

8 Resultatdiskussion av likabehandlingsplanerna

Här har vi tolkat och diskuterat sammanställningen av våra VFU-skolors likabehandlingsplaner.

I likabehandlingsplanerna visade det sig att ledningen inte på någon av skolorna klart och tydligt tar avstånd från kränkande behandling. En förklaring kan vara att det är så självklart för dem, att de anser att det är onödigt att skriva ner. Det kan naturligtvis också vara så att de inte anser att de behöver följa de råd som Skolverket föreskriver, utan själva väljer det de anser vara relevant att ha med i den lokala likabehandlingsplanen. Vi är övertygade om att alla i skolledningen självklart tar avstånd från all kränkande behandling. Vi anser däremot att det är en stor brist att två av skolorna saknar en explicit ansvarsfördelning av vad var och en av personalens skyldighet är i handlingsprogrammet. Har man en tydlig fördelning medför det med största sannolikhet att varje enskild person känner ett större ansvar för sin uppgift. När det istället formuleras med mer diffusa uttryck som till exempel ”Vi anser att alla barn är allas ansvar” (Unnerödsskolans likabehandlingsplan) är det lätt att ansvaret bli svävande och oklart.

Vi tycker att det är märkligt att ingen preventiv kartläggning gjorts på någon av skolorna, eftersom det kunde lyfta fram och synliggöra de områden som skulle behöva förbättras i verksamheten. Kan det vara så att personalen är så insatta i, och uppmärksamma på, den eventuella problematik som finns på skolorna. De anser kanske då att en kartläggande redovisning är överflödigt.

De planerade åtgärder som skolorna anger att de använder är inte valda utifrån den nyinrättade likabehandlingsplanens krav, utan är åtgärder som redan var etablerade på skolorna innan planens inrättande. Eftersom vi har haft vår verksamhetsförlagda utbildning på de aktuella skolorna vet vi att dessa redan innan arbetat med de beskrivna förebyggande åtgärderna. De har bevarat de befintliga arbetssätten i den nyinrättade likabehandlingsplanen. Det finns inte heller någon koppling till diskrimineringsgrunderna eller någon annan förklaring till metodvalen. En orsak till detta kan vara att det både tar lång tid att upprätta nya dokument och att därefter etablera nya åtgärder. Men det behöver inte betyda att de åtgärder och metoder som används inte är relevanta för den aktuella skolan.

I dagens skola har personalen många åtaganden och tidsbrist gör förmodligen att det är svårt att hinna med att sätta sig in i alla nya lagar och förordningar. Myndigheten för skolutveckling kritiserar i sin rapport *Olikas lika värde* skolor för att de inför inrättandet av sina lokala likabehandlingsplaner, inte tillräckligt reflekterat över vilka problem skolan har att förebygga och åtgärda. De uppger inte heller vilka mål man vill nå. Inför valet av arbetssätt menar Myndigheten för skolutveckling vidare att det är angeläget att skolan undersöker både om det finns någon forskningsanknytning, och om eventuellt några utvärderingar gjorts av de metoder man har för avsikt att använda (s 45).

Man märker tydligt att skolorna har stor erfarenhet av att arbeta med akuta åtgärder som till exempel när en elev berättar att hon eller han har blivit mobbad. Alla likabehandlingsplanerna innehåller tydligt beskrivna tillvägagångssätt, uppföljningsinsatser och dokumentationer. Vi tycker att det är mycket positivt att två av skolorna även har en handlingsplan när det är vuxna som kränker elever. Det ger ett intryck av att man tar eleverna på allvar och att kränkningar inte enbart förekommer mellan elever, utan att även vuxenkränkning tas på lika stort allvar.

Om man som Skolverket rekommenderar, att vårdnadshavarna bör vara involverade i arbetet med likabehandlingsplanen, är det viktigt att skolan tydligt synliggör planen för dem. Vi tror att ju mer insatt man är som förälder i likabehandlingsplanen, desto lättare är det att engagera sig och påverka sitt barns skolmiljö. I Furulidsskolans likabehandlingsplan framhävs det hur viktigt det är med förebyggande insatser och direkta åtgärder och det uttrycks på följande sätt: "För att skolan ska lyckas fullt ut med detta arbete är samarbetet mellan hem och skola av yttersta vikt både av den som kränker och för den som blir utsatt. Om skola och hem tillsammans tar avstånd från dessa handlingar får detta en positiv inverkan på alla barn i skolan och i förlängningen också i samhället".

Att skolornas personal får en regelbunden och relevant kompetensutveckling, om förekomsten av och kunskap om diskriminering, trakasserier och annan kränkande behandling, anser vi vara av största vikt. Det bör dessutom ske med hjälp av professionella föreläsare och handla om beprövade metoder och arbetssätt. Vi tycker därför att det är egendomligt att två av skolornas likabehandlingsplaner inte över huvudtaget kommenterar kompetensutveckling, och att den tredje skolan menar att personalen enbart ska kompetensutvecklas genom gemensamma diskussioner.

Det är anmärkningsvärt att de tre skolorna enbart konstaterar att planerna ska utvärderas och revideras, men inte någon av dem beskriver hur detta arbete genomförs. Man får intrycket av att de vill uppfylla kraven i likabehandlingsplanen men att strategierna inte är utarbetade. Anledningen kan naturligtvis vara att lagen är så ny att det är första gången den ska utvärderas och eventuellt revideras.

Sammanfattningsvis anser vi att de råd Skolverket ger angående innehållet i planerna inte är väl uppfyllda. Hur kan det komma sig att flera punkter från Skolverkets råd helt utesluts i likabehandlingsplanerna? En anledning kan naturligtvis vara att man inte haft råden som underlag när man upprättat dokumenten. Det är viktigt att lagens och likabehandlingsplanens abstrakta innehåll konkretiseras i verksamheten. Men gemensamt för alla skolornas likabehandlingsplaner är att de ofta anger att de har ambitionen att arbeta i enlighet med kraven som ställs på innehållet, men att de sällan anger hur det praktiskt ska genomföras.

Som vi nämnt ovan fann vi att när vi jämfört de tre likabehandlingsplanerna uppgav skolorna att de arbetade med någon form av förebyggande metoder mot kränkande behandling. Dessa åtgärder var enbart vagt skildrade och beskrev vare sig innehåll, mål eller på vilket sätt de kan användas. Därför beslöt vi oss för att undersöka vilka förebyggande metoder och arbetssätt som finns att tillgå.

9 Förebyggande metoder & arbetssätt

Genom 7 § i *Lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever* regleras en tydlig skyldighet som varje skola har. Det fastslås att ”Huvudmannen för verksamheten eller den huvudmannen bestämmer skall vidta åtgärder för att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för trakasserier och annan kränkande behandling” (www.regeringen.se). Vi har nedan beskrivit ett urval av beprövade metoder och arbetssätt som skolorna kan använda i sitt arbete mot kränkande behandling. Som vi angett ovan har vi avgränsat oss genom att endast presentera ett par av de metoder som har värderingsövningar som arbetssätt då fler metodbeskrivningar enbart skulle bli en upprepning av arbetssättet. Vi har även uteslutit de metoder som riktar sig mot tobak och drogproblematik. Dessutom har vi exkluderat rena åtgärdsprogram som till exempel Olweusprogrammet och Farstametoden, vilka kan användas av skolor då kränkande behandling redan uppstått som ett akut problem.

9.1 Friends

Friends är en stiftelse som etablerades 1997 och är i dag den största organisationen som arbetar mot mobbning och kränkande behandling. Grundaren heter Sara Damber och har själv upplevt och varit utsatt för mobbning under sin skoltid. En av hennes klasskamrater reagerade dock och fick efter en tid med sig de andra kamraterna och mobbningen upphörde. Denna händelse är enligt författaren en av anledningarna till att Friends arbetar med utbildning av kamratstödjare.

Friends vision är att ”Varje individ ska ha mod att ta ansvar för att skapa förändring och kunna växa till morgondagens vuxna i ett samhälle utan kränkande behandling” (Damber, 2003, s 6:3). Deras arbetssätt fokuserar mycket på utbildning mot mobbning och kränkande

behandling. De har idag utbildat över 20 000 kamratstödjare. Dessutom utbildar de skolpersonal, föräldrar och föreläsare. De ser varje arbete på en skola som ett långsiktigt projekt och har därför regelbundna uppföljningar och återträffar.

Att arbeta förebyggande mot kränkande behandling är ett krav som alla skolor enligt likabehandlingsplanen aktivt ska arbeta med. Friends menar att det finns fem nyckelord som generellt leder till ett framgångsrikt arbete med att förebygga kränkande behandling och främja kamratskap. Dessa nyckelord är enligt *Din vän* (2003) framarbetade i samråd med andra organisationer bland annat Barnombudsmannen, Skolverket och Rädda barnen.

- **Kunskap**

Behov av kunskap och ökad kompetens av vad begreppet kränkande behandling innebär.

- **Ledarskap**

Behovet av tydlig styrning och ledning av arbetet i skolan anses vara primär.

- **Delaktighet**

Både elever och föräldrar ska involveras och ha möjlighet att påverka det förebyggande arbetet.

- **Medvetenhet**

Att det tydligt kartläggs hur elever och personal upplever klimatet i skolan samt aktivt formulera mål och utvärdera dessa handlingsprogram mot mobbning och kränkande behandling.

- **Öppenhet**

Skolans värderingar ska öppet kunna diskuteras samt att man stärker viktiga kontakter och dynamiskt samarbetar med samhället utanför skolan till exempel fritidsverksamheter, socialtjänsten och det lokala föreningslivet.

Friends kompisstödsprojekt utbildar som tidigare nämnts både personal och elever. Lärarens roll är att fungera som ett stöd till kompisstödjarna. Det är också de vuxnas ansvar att stoppa eventuell uppkommen mobbning och andra allvarliga problem. Preutbildning förekommer redan i förskolan och från år 3 utbildas elever av Friends till kamratstödjare.

Genom värderingsövningar, rollspel och känslövisualiseringar får de rannsaka sig själv och reflektera över sina egna attityder och värderingar. De får dessutom olika problem att lösa samt lära sig hur man på bästa sätt arbetar för att förebygga kränkande behandling på sin skola (Damber, 2003, s 6:10). En kompisstödjares primära uppgifter är att känna av stämningar och grupperingar som lärare eventuellt missar, dessutom ska de föregå med gott exempel och inte ställa upp på handlingar som kan uppfattas som kränkande.

Friends har inga metoder och arbetssätt som de själv utformat utan i deras handlingsprogram föreslås arbete med metoder som till exempel värderingsövningar vilka

finns beskrivna under metoden Forumspel, samt olika attitydövningar och associationsövningar.

9.2 Kompissamtal

Lars Edling, pedagog och författare, kom genom Slottsvångsskolan i Helsingborg, i kontakt med kompissamtal redan på 80-talet. I sin bok Kompissamtal (1998) beskriver han hur viktigt det är att skolan rustar eleverna för livet. Detta bör ske genom att eleverna i undervisningen ofta får tillfälle att även utveckla känslomässiga sidor istället för att fokusera alltför mycket på fakta och intellektuella kunskaper. ”Metoden handlar inte om kunskapsförmedling. Eleverna deltar i en process och skapar sig själva en känslomässig medvetenhet. Den är omöjlig att läsa sig till” (s 13). Kompissamtal som metod kan betecknas som en kontinuerlig och planerad diskussion om elevers känslor och upplevelser. Det finns två grundläggande kriterier vid kompissamtal. Det ena är att vid samtalen sitter alla eleverna i en ring så att alla kan se varandra framifrån. Det andra är att man inte får skvallra om vad någon annan har gjort, utan man får endast berätta om sin egen roll i konflikten.

Kompissamtalet har tre rundor

- Vid första rundan får eleverna berätta om de själva klarat upp någon konflikt, eftersom målet med kompissamtal är att de ska kunna hantera problem på egen hand
- Vid andra rundan får eleverna berätta om de gjort någon annan ledsen. Här får man alltså chansen att erkänna att man varit inblandad i eller skyldig till en uppkommen konflikt.
- Vid tredje rundan får eleverna berätta om de känner att de blivit utsatta för något som inte någon elev självmant tagit upp i andra rundan. Eleven kan då ge ledtrådar om den aktuella situationen och hoppas på att förövaren känner igen sig och själv får berätta vad som hänt. Som en brasklapp finns ändå regeln att elever vid något annat tillfälle än under samtalen kan berätta om de har blivit vittne till eller upplevt ren mobbning.

I kompissamtalen uppmuntras eleverna att ta ansvar för och erkänna sina handlingar. När de dessutom visar förståelse för att deras agerande gjort någon ledsen är det som lärare viktigt att uppmuntra och berömma eleverna för deras mod och ärlighet. Enligt Edling (1998) är det viktigt att läraren inte tar ställning för någon elev eller dennes åsikt, man bör inte heller värdera händelseförloppet eller elevers handlingar.

Johansson & Johansson menar dock i Etiska möten i skolan (2003, s 111) att detta kan bli ett dilemma för läraren vars uppgift faktiskt enligt Lpo 94 är att förmedla och förankra olika värden hos eleverna. En annan viktig synpunkt som förs fram angående kompissamtal är att läraren måste fokusera på de bakomliggande etiska värden som finns bakom skolans regler t.ex. varför man inte får slåss och säga ojusa saker. Om eleverna själv genom kontinuerliga kompissamtal upptäcker att man sårar andra genom kränkande handlingar eller själv blir ledsen av att någon kränker en, kanske det är enklare att förstå tanken bakom skolans regler.

9.3 Lions Quest - Tillsammans

Grundaren av Lions heter Melvin Jones. Han var en försäkringstjänsteman som tyckte samarbete och medmänsklighet var viktigt. Han ansåg att istället för att, i de lokala klubbar som fanns för affärsmän, tänka på egen ekonomisk vinning och sina egna intressen, skulle flera klubbar arbeta tillsammans för att behövande människor skulle få det bättre. Den 7 juni 1917 bildades "Association of Lions Clubs" (www.lions.se).

Den största satsning Lions någonsin gjort angående ungdomar, etik och livskvalitet är programmet Lions Quest. Man arbetar med ett material som heter Tillsammans och är framtaget i samarbete med Lions International och Quest international. Metoden började användas i Sverige 1987 och har fått stor genomslagskraft. Lions har hittills utbildat ca 25 000 lärare hur man arbetar med läromedlet. Lions vill stärka barn och ungdomars självdisciplin, ärlighet, familjeloyalitet och samhällsengagemang. De vill också att barn ska få möjlighet att utveckla goda egenskaper som till exempel att visa gott omdöme och gott kamratskap (www.lions-quest.se).

Lions vill med läromedlet utveckla vissa kvalitéer hos människor och barn. De anser att barn och elever behöver arbeta med följande:

- arbeta tillsammans
- visa respekt för andra människor
- ta ansvar
- fatta positiva och sunda beslut
- handskas med konflikter
- sätta upp mål

När man arbetar med Tillsammans utgår man från en viss ordning. Man börjar med att ta reda på vad eleverna redan kan inom ett visst område. I läroboken kallar man det för Fas ett: Upptäcka. Läraren introducerar ett visst ämne och ställer frågor för att få eleverna att reflektera över och skaffa sig en förförståelse inför det nya ämnet. Efter man har fått fram materialet, hjälps man åt att bearbeta svaren genom att eleverna kategoriserar det insamlade materialet. Man har kommit fram till att elever arbetar bättre om de vet vilket syfte och mål man har, så läraren bör förtydliga detta genom att skriva upp syfte och mål med varje lektion på tavlan. Efter det fortsätter man till Fas två: Lägga ihop. Det betyder att läraren nu visar ytterligare material om ämnet och hjälper på så sätt eleverna att assimilera en bredare kunskap genom att utgå från det de redan kan. Fas tre kallas för Öva. I denna fas ska eleverna öva och repetera sina nya kunskaper och integrera dem i meningsfulla sammanhang. Läraren går runt och ser hur eleverna arbetar och hjälper till och korrigerar om de hamnat på fel spår. Nästa fas är fjärde fasen och då ska eleverna använda sig av sina kunskaper. Läraren introducerar ett nytt dilemma och eleverna diskuterar i grupp eller två och två. Sedan förmedlar de sina tankar och reflektioner inför hela klassen. Den femte, och sista delen i arbetet kallas för Analys eller Avslutning. När man arbetar med analysen ska eleverna fundera över hur de kände sig under övningarna och om de tycker att de har lärt sig något. Man diskuterar även om det är något som de anser att de kan ha användning av utanför skolan.

Om man i en klass eller på hel skola vill att eleverna ska få förtroende för varandra och känna sig bekväma i samarbetet krävs det att det finns tydliga regler. I Tillsammans vill man att det ska finnas klassrumsregler där integritet är en viktig punkt. Man har rätt att avstå om man inte vill berätta om något. Det kan vara så att samtalet går in för djupt i en persons privata sfär att det blir jobbigt för elever att tala om. Då har man rätt att själv avgöra om man vill stå över.

Läromedlet innehåller en mängd olika övningar som man kortsiktigt eller långsiktigt kan arbeta med. Övningarna är uppdelade inom speciella områden. Dessa heter Gemenskap, Gruppen, Positiva beslut och Uppskattning. Det finns i materialet tydligt beskrivet för vilken årskull övningarna lämpar sig. Varje övningsområde står indelat i de faser man arbetar efter (Lions-Quest Sweden, 2006).

9.4 SET - Livsviktigt

Livsviktigt, som riktar sig till elever mellan 6 och 16 år, är ett läromedel som används i programmet SET. SET står för Social och Emotionell Träning och har utvecklats av två beteendevetare från Linköpings universitet. Det är ett manualbaserat program för att systematiskt lära barn och elever att utveckla sina sociala och emotionella förmågor. I Botkyrka pågår på två skolor en treårig utvärdering av SET. ”Den teoretiska bakgrunden till SET är sociala inlärningsteorier där modellering, positiv förstärkning och beröm samt praktisk övning av färdigheter i och utanför klassrummet är centrala komponenter” (www.fhi.se/skolanforebygger).

Programmet är uppbyggt med övningar inom fem moment som tränas regelbundet 60 minuter i veckan. För elever upp till årskurs 7 bör man arbeta med materialet två gånger i veckan och därefter en gång i veckan. Övningarna återkommer under åren men varierar, och svårighetsgraden ökar successivt år från år. De moment som man jobbar efter är självkännedom, empati, motivation, att kunna hantera sina känslor och social kompetens. Som exempel kan nämnas att i momentet Självkännedom pratar man mycket om sig själv och lär sig om sitt kroppsspråk och vilka signaler man sänder ut. Empati kan övas i rollspel och genom berättelser där eleverna kan känna igen sig i personerna. Motivation tränar man genom att i samråd med eleverna sätta upp mål och sträva efter att nå dem (www.set.st/moment.htm).

Undervisningen

De fem moment som ingår i social och emotionell kunskap tränas regelbundet. Det är tänkt att man arbetar med materialet två gånger per vecka i de lägre åldrarna och en gång per vecka fr o m skolår sju. Undervisningen innebär att eleverna är mycket aktiva i form av dialoger, rollspel och grupparbete. Lektionerna är ofta indelade i fyra delar. I del 1 visar läraren/är läraren modell. Del 2 innebär att eleverna övar/tränar själva och del 3 innebär att eleverna diskuterar i stor grupp och delger sina erfarenheter. Under del 4 ägnar varje elev en stund åt egen reflektion. Denna stund till att själv tänka efter uppmuntras särskilt i elevboken. Eleverna får också ofta en hemuppgift där de skall fortsätta att öva det de lärt sig (www.set.st/litt.htm).

Läromedlet Livsviktigt innehåller både elevböcker och lärarhandledningar. Dessutom finns så kallade Storböcker för de yngre åldrarna, runt vilka eleverna samlas för att diskutera bildinnehållet tillsammans med pedagoger.

9.5 Våga mötas

Hidayet Tercan arbetade i samarbete med Röda korset fram metoden Våga Mötas med ett antal skolor i Stockholmsområdet. ”Vid 18 års ålder kom Hidayet Tercan till Sverige tillsammans med sina syskon och sin mor och sökte asyl. De kommer från en kurdisk släkt i Turkiet. Idag, fjorton år senare, är Hidayet en framgångsrik och samhällsengagerad entreprenör som vill påverka samhället hon lever i och verka för lika möjligheter till alla” (www.motallaodds.org).

Detta är en metod för att få olika socialgrupper att mötas på ett sätt som motverkar våld och trakasserier. Eleverna träffas på neutrala platser och samarbetar om en gemensam uppgift. I och med det fokuserar de på uppgiften och kan förhoppningsvis se varandra på ett mer respektfullt sätt.

Man menar att om eleverna träffas på hemmaplan har man så att säga en vägg att luta sig mot och det kan vara svårt att ta in någon annan i gemenskapen eller att se andra människor ur ett annat perspektiv. En neutral plats kan göra att eleverna inte behöver känna behovet av att hävda sig och inta de roller de har på hemmaplan. Då skapas det dessutom förutsättningar för att de kan acceptera varandras likheter och olikheter. Man kan därmed skapa sig en ny roll i samspel med andra människor.

9.6 Forumspel & värderingsövningar

Forumspel är en slags rollspel som kan användas för att gestalta ett ändlöst antal problem. Dess yttersta syfte är att medvetandegöra människor om deras möjligheter att styra sina liv och inte bli offer för dålig självkänsla, grupstryck m.m. Metoden går ut på att bearbeta till exempel en konflikt i **handling**, som komplement till att enbart ha en diskussion kring den aktuella konflikten.

I korthet går ett forumspel till så att en grupp, omkring fyra personer, spelar upp en kort scen inför en större grupp. Scenen behandlar ett för gruppen aktuellt problem eller dilemma som inte kan lösas. Scenen ska alltså sluta med en olöst konflikt och det är meningen att åskådarna ska bli stimulerade att vilja ingripa och försöka lösa konflikten. Efter att gruppen spelat upp scenen en gång upprepar de sedan samma scen. Nu är åskådarna välkomna att ropa Stopp!, till skådespelarna och själva hoppa in och pröva sitt förslag till lösning på konflikten genom att fortsätta scenen där de ropade stopp.

Syftet med forumspel är att som elev träna sig inför liknande situationer i verkligheten samt att inspirera varandra att hitta olika ingångar i konfliktsituationer. Forumspel innebär inte enbart att eleverna tränas och ökar sin erfarenhet i konfliktlösning utan även bland annat i samarbete, handlingsberedskap och empati.

På hemsidan för Forumteater, <http://www.forumteater.se>, framgår det att forumspelet ursprungligen härstammar från den så kallade Forumteatern i Sydamerika under 1960 och 70-talen och skapades av Augusto Boal (1931-), en brasiliansk teaterman, pedagog och författare. Boals mål med forumteatern var att hjälpa människor att bryta inre och yttre förtryck, att ge människan möjlighet att träna sig inför verkligheten och förbereda sig inför

framtiden, samt att förvandla passiva åskådarna till aktiva medskapare – det vill säga huvudrollsinnehavare i sina liv.

Den som introducerat och anpassat forumteatern till Sverige är främst Karin Byréus som skrivit boken *Du har huvudrollen i ditt liv – om forumspel som pedagogisk metod för frigörelse och förändring* (2001). Byréus är dramapedagog med lärarbakgrund och hon lanserade sin metod Forumspel 1990. Hon beskriver metoden som en blandning av forumteater och värderingsövningar och den har mer anknytning till den pedagogiska rollspelstraditionen än teater.

Värderingsövningar, eller Aktiva värderingar, är en metod som introducerades på 70-talet i Sverige av pedagogen och skolpsykologen John Steinberg. Metoden har fått stor genomslagskraft i skolorna och används bland annat i arbete med etik. ”Värderingsövningar är ett redskap för att starta samtal och bearbeta värderingar inom områden som saknar givna svar såsom etik, miljö- och framtidsfrågor, värdegrund, relationer...” (www.byreus.com).

Övningarna är ett sätt att väcka intresse för fortsatt arbete med forumspel och deltagarna får ”tänka efter och ta ställning, träna sig i att uttrycka sina åsikter, motivera sina ståndpunkter, träna sig i att lyssna på andra, reflektera och bearbeta sina attityder” (Byréus, 2001, s 37). Byréus beskriver, förutom värderingsövningar, en mängd olika övningar och lekar i sin bok. Dessa har bland annat till uppgift att få klassen eller gruppen att slappna av och vänja sig vid att samarbeta och stärka självkänslan inför forumspelen.

Nedan följer ett exempel på en värderingsövning kallad 4-hörnsövning med övergång till forumspel, som enligt Byréus ”blivit oerhört populärt och används i mängder av klasser och grupper med erkänt goda resultat” (s 42). En 4-hörnsövning går ut på att varje hörn i rummet representerar en åsikt. Följande exempel handlar om vänskap. Ledaren frågar vad gruppen tycker är viktigast hos en vän, och går sedan runt till varje hörn och berättar vilka åsikter hörnen står för. Hörn 1: Man skrattar åt samma saker. Hörn 2: Man kan prata om allt. Hörn 3: Man har samma intressen. Hörn 4: Öppet hörn. Öppet hörn betyder att man har en annan åsikt än de tre som erbjudits. Det betyder **inte** ”jag vet inte”. Efter en kort betänketid får alla samtidigt gå till det hörn som de tycker passar deras åsikt. Det är viktigt att eleverna uppmuntras till att stå för sin egen åsikt, och inte enbart välja att gå till det hörn som bästa kamraten ansluter sig till. Därefter får grupperna i de olika hörnen diskutera en stund med varandra för att sedan argumentera för sin åsikt inför resten av gruppen. Ingen tvingas att argumentera om de inte vill, och ingen annan får kommentera andras uppfattningar.

För att spinna vidare på temat vänskap, men ur en mindre generell utformning, ställer ledaren en ny fråga medan deltagarna fortfarande står kvar i sina hörn. Vad tycker du skulle vara värst att bli utsatt för av dina kompisar? 1. Lögner och rykten. 2. Att bli utnyttjad. 3. Svek. 4. Öppet hörn. Nu får deltagarna åter förflytta sig till det hörn de tycker passar deras åsikt bäst. Den här gången är det meningen att varje grupp ska framföra en kort scen kring sitt tema, till exempel Svek. Gruppen får då öva en liten stund och därefter framföra dramatiseringen för övriga deltagare. Som nämnt ovan slutar ett forumspel alltid

med en olöst konflikt där det alltid finns en ”förtryckt” person. Det är då i temat Svek den person som blir sviken på ett eller annat sätt. Det är således den personen, den förtryckta, som publiken ska ersätta och pröva sitt förslag till konfliktlösning genom att fortsätta scenen där de tar över. På det här sättet kan man anta flera olika scenarier och därmed kan många förslag presenteras hur den förtryckte ska kunna ta sig ur sin roll.

Byréus, som arbetat med flera tusen barn, tonåringar och vuxna, menar att forumspel är ett bra sätt att utveckla mer respektfulla och goda grupper eftersom eleverna får visa både när de är glada och ledsna, starka och svaga. Hon menar att ”genom att ta upp beteenden som vi alla utsätts för och gör oss skyldiga till lite då och då, ökar möjligheten till igenkännande och identifikation till dem som har det ännu svårare” (s 46). Hon menar att det till exempel kan vara effektivt för en mobbare att se någon annan spela rollen som mobbare. Det aktiverar förhoppningsvis tankar, och han eller hon kan även få hjälp av forumspelets olika förslag att bryta ett invariant beteende. Även en mobbare måste ofta kämpa mot grupstryck, och forumspel är en hjälp att träna sig i att hantera sådana händelser.

Arbets sättet med forumspel ska vara seriöst och baserat på engagemang, leklyst och frivillighet. Ingen ska tvingas att göra något mot sin vilja. Det har dock visat sig att forumspel ofta kan locka fram de mest blyga och tysta i en klass. De får här spela en roll men samtidigt får eleverna möjligheten att uttrycka en egen åsikt som de annars inte vågat stå för. På det sättet demokratiseras undervisningen genom att erbjuda eleverna ett nytt språk att uttrycka sig genom.

I forumspel är man aldrig tvungen att visa mer av sitt inre än man har lust till. Det som förenar deltagarna är intresset för samma problemområden. Samtidigt finns friheten att bearbeta egna, upplevda utsattheter. Resultatet blir ofta oerhört kraftfullt. Många går beslutsamt tillbaka till vardagen för att även där ropa Stopp! och bli huvudrollsinnehavare (Byréus, 2001, s 17).

9.7 StegVis

StegVis är en metod som har intentionen att förebygga mobbning och våld och har ambitionen att lära barn och elever sociala kompetenser som de kommer att behöva i sina privata liv och senare i sitt yrkesliv. Det är ett undervisningsprogram som ska främja elevernas sociala och emotionella kompetens, förebygga aggressivt beteende och träna barnen och eleverna att kontrollera sin impulsivitet. Vidare är syftet att de ska bli bättre på att förstå och komma överens med andra människor. Programmet är uppdelat i tre delar vilka är empati, impuls kontroll och problemlösning, samt självkontroll. StegVis är anpassat för barn och elever i åldrarna 4-15.

StegVis används under minst en lektion i veckan då eleverna med ledning av pedagogen diskuterar en situation som visas på en stor svartvit fotoplansch. Innan fotoplanschen visas har man haft några minuters uppvärmningsövningar. Pedagogen läser en kort berättelse som har anknytning till bilden. Barnen ombeds därefter att försöka leva sig in i det som sker på bilden för att sedan komma med förslag hur man skulle kunna lösa eller förhålla sig till situationen på bilden. Sedan diskuteras de olika förslagen och man försöker komma fram till en bra lösning vilken sedan ska omsättas i konkret handling. Problemlösningstrategier prövas sedan i rollspel tillsammans med pedagogen. Avslutningen på lektionen används till att samtala om hur man kan tillämpa kunskaperna i

vardagssituationer. Förutom lektionerna en gång i veckan består StegVis av ytterligare en del, nämligen uppföljning. Uppföljningen ska ske i vardagen där både barnen och de vuxna följer upp den aktuella färdigheten. Målet är att färdigheten ska uppmärksammas, förstärkas och bekräftas när den visar sig. Som exempel kan färdigheten bestå i att barnen och eleverna har blivit bättre på att lyssna på den som talar i en grupp.

På Göteborgs Stads hemsida *Centrum för Barns och Ungdomars Hälsa* (www.cebuh.goteborg.se) framkommer det att StegVis har sitt ursprung i USA, och är översatt och bearbetat efter det amerikanska programmet Second Step som utvecklades 1992 av den ideella organisationen Committee for Children (www.cfchildren.org). Second Step har översatts till flera språk och i Sverige är det leg psykologerna Björn Gislason och Lars Löwenborg som översatt och utvecklat StegVis till svenska förhållanden. Information, implementering och utbildningar organiseras genom Gislason och Löwenborgs hemsida www.gislasonlowenborg.com, där även det mesta av materialet till detta avsnitt om StegVis är hämtat.

StegVis är forsknings- och teoribaserat och bygger till stor del på kognitiva teorier. Gislason och Löwenborg menar att sociala och emotionella färdigheter kan läras och tränas på liknande sätt som andra färdigheter. Det har prövats vetenskapligt, utvärderats och systematiskt dokumenterats. Programmet är väl använt i Danmark och Norge där ca 70 % av grundskolorna använder sig av det. På Gislason och Löwenborgs hemsida kan man ta del av forskning kring StegVis och där redovisas i korthet några utvärderingar som gjorts av bland annat universitet i USA, Norge och Tyskland. Utvärderingarna bygger på observationsstudier av klasser som infört StegVis i jämförande med klasser som inte gjort det, så kallade kontrollklasser. Resultaten som redovisas anses vara goda. I StegVis-klasserna minskade ofta både fysisk och verbal aggression. Vänskapligt beteende ökade bland eleverna och de blev bättre på konfliktlösning, vilket ingetdera skedde i kontrollklasserna.

10 Analys av de förebyggande metoderna

En grundbult för alla arbetsmetoderna vi beskrivit verkar vara att de har ambitionen att stärka och främja elevers empatiska förståelse samt att öka förmågan att inse konsekvenserna av att utsätta andra för kränkande behandling.

Det är viktigt att de mål skolan vill uppnå i sitt arbete mot kränkande behandling utgör en välreflekterad grund för vilken metod de väljer. Om man i sin profession arbetar på en skola som efter en utvärdering ska initiera en ny förebyggande metod mot kränkande behandling, är det viktigt att utifrån de lokala problemen kunna välja ett passande arbetssätt. Därför hoppas vi att vår analys kan vara vägledande inför ett eventuellt metodval. Vi kommer att diskutera metodernas struktur samt resonera kring intressanta likheter och olikheter som finns mellan de olika arbetsmetoderna.

10.1 Metodernas struktur

Metoden Kompissamtal har endast samtalet som specifikt instrument. Metoder som använder handlingar och agerande som huvudsakligt redskap är Livsviktigt, Forumspel och värderingsövningar samt Våga Mötas. De tre återstående metoderna, Friends, Lions Quest och StegVis, använder sig av en kombination av samtal och handling.

10.2 Likheter & olikheter

Likheten mellan alla metoderna är att de mer eller mindre använder samtalet som verktyg. Vi tror att samtalet tar sig olika uttryck beroende på gruppammansättningen. Om eleverna inte känner varandra särskilt väl kan man förmoda att samtalet blir mer ytligt än om deltagarna i gruppen är förtrogna med varandra. Under samtalen är integritet viktigt och under inga omständigheter får eleverna känna att de måste delta. Det kan till exempel vara jobbigt om en elev känner att samtalet går för djupt in i hennes eller hans privata sfär. För att en renodlad samtalsmetod ska ge resultat och kännas bekväm förmodar vi att det krävs att man har en trygg grupp innan arbetet börjar.

Vad gäller samtalsmetoden Kompissamtal har vi erfarit på våra VFU-skolor att alla tre använder sig av denna metod. Det betyder dock inte att de arbetar strukturerat efter den ovan beskrivna förebyggande metoden. Kompissamtal verkar ofta användas som en oreflekterad benämning på en elevvårdsmetod för alla samtal som förs om relationer. Men även om man inte strikt håller sig till den dokumenterade arbetsgången, har vi alla blivit imponerade över hur väl de elever som är vana vid kompissamtal är på att beskriva sina känslor. Det kan vara hur ledsna och besvikna de blivit när någon annan sagt eller gjort något, eller hur glada de blivit vid att någon sagt någonting snällt. I sådana här samtal tränas barnen och eleverna på att upptäcka nya tankar och känna igen känslor. Det är viktigt att hitta en balans mellan tankar och känslor, eftersom den empatiska förståelsen består av både intellekt och känslor.

Handlingsmetoderna skiljer sig från samtalsmetoderna då eleverna ofta får agera någon annan i ett rollspel. På så vis tror vi att den privata sfären inte drabbas på samma sätt som i det rena samtalet. Men även i handlingsmetoderna krävs det en uppvärmning av gruppen så att eleverna känner sig trygga att agera.

Den metod som helt skiljer sig från de andra är Våga Mötas. Det är Röda Korsets ungdomsförbund som skapar gemensamma mötesplatser för att bland annat motverka rasistiska fördomar och utanförskap. Genom att olika elevgrupper lär känna varandra utvecklas och nyanseras förhoppningsvis deras tankar och föreställningar om andra människor. Elever, skolpersonal och föräldrar arbetar tillsammans fram målsättningar för verksamheten och för hur problematiken ska lösas. Till exempel kan elever med olika sociala och kulturella bakgrunder tillsammans åka på ett överlevnadsläger för att lära sig hantera och förstå varandras olikheter. I slutet av projektet diskuterar man hur de aktuella problemen kan lösas.

10.3 Koppling till styrdokumentet

Efter att ha granskat de förebyggande metoderna kan vi konstatera att alla verkar ha ambitionen att anpassa sina arbetssätt efter de krav, riktlinjer och mål som ställs i styrdokumentet. Gemensamt för de förebyggande metoderna är att de på varierade sätt arbetar med att förbättra och befästa elevernas sociala kompetens, trygghet, empati, samarbete och respekt för varandra. Detta överensstämmer med Lpo 94 som menar att skolan skall sträva efter att varje elev ”känner trygghet och lär sig ta hänsyn och visa respekt i samspel med andra”.

För övrigt påpekas det i flera förebyggande metoder att det är viktigt att öka självkänslan och självförtroendet hos barn och elever. Det kan leda till att de får mod att uttrycka sina åsikter och våga stå emot gruppträck. Även detta är ett av målen i Lpo 94: ”Skolan ska sträva efter att varje elev befäster en vana att självständigt formulera ståndpunkter grundade på såväl kunskaper som förnuftsmässiga och etiska överväganden.”

Vi anser dessutom att alla förebyggande metoder eftersträvar att: ”Alla som arbetar i skolan skall medverka till att utveckla elevernas känsla för samhörighet, solidaritet och ansvar för människor också utanför den närmaste gruppen” (Lpo 94). Sammanfattningsvis kan således konstateras att oavsett förebyggande metod, har alla en eller flera tydliga kopplingar till läroplanen, även om problemets tyngdpunkt och arbetssätt varierar.

10.4 Utbildning & handledningsmaterial

Vilken metod man än använder sig av måste man naturligtvis förbereda sig väl inför arbetet så att de syften och mål man har ska uppfyllas. Handledningsmaterial och litteratur finns till alla metoder utom Våga Mötas. De beskriver däremot tydligt sin verksamhet där elever, skolpersonal och föräldrar tillsammans arbetar fram målsättningar för aktiviteten utifrån det problem som ska behandlas.

I några av metoderna rekommenderar man en utbildning av personalen. StegVis tillhandahåller organiserade utbildningstillfällen, till exempel endagarsutbildningar i seminarieform. Därutöver ska ett speciellt arbetsmaterial användas i klassrummet. I Friends koncept ingår det att deras representanter kommer ut på skolorna och utbildar både personal och elever. Lions Quest erbjuder utbildning för lärare i hur deras material ska användas, men det går även att köpa endast materialet.

Har man som pedagog läst boken *Du har huvudrollen i ditt liv* om forumspel och värderingsövningar behövs egentligen inget arbetsmaterial för att arbeta med denna metod. Vill man använda originalversionen av metoden Kompissamtal måste man studera Lars Edlings bok *Kompissamtal* kring upplägget och arbetsgången. Inte heller i denna metod behövs det arbetsmaterial i det praktiska klassrumsarbetet.

I Livsviktigt finns det förutom handledningsmaterialet ett utarbetat arbetsmaterial för eleverna. För de lägre årskurserna finns det Storböcker och för de äldre en personlig elevbok.

11 Slutdiskussion

Vår utbildning har till stor del fokuserat på de ämneskunskaper vi ska tillägna oss inför arbetet i skolan. Men vi vet, genom styrdokument, egen erfarenhet och media, att mycket tid i dagens skola används till diskussioner kring och arbete med mellanmännliga relationer. Därför känner vi att det är en förmån att vi i vårt arbete bekantat oss med både lagtexter och olika rapporter från Skolverket. På så vis hoppas vi att som blivande lärare lättare kunna genomföra och förverkliga de lagar och förordningar som styrdokumentet kräver att vi har med oss i det vardagliga arbetet.

Vi kunde genom studierna av likabehandlingsplanerna konstatera att layout, disposition och ordval på många sätt skiljer sig åt. Men eftersom vi inte gjort några empiriska undersökningar av hur likabehandlingsplanerna efterlevs i praktiken, kan vi inte avgöra huruvida skolorna arbetar i överensstämmelse med dokumentens formuleringar och beskrivningar. Det kan naturligtvis vara så att den skola som i ett välformulerat dokument beskriver hur man aktivt och framgångsrikt arbetar med förebyggande metoder, inte per automatik lyckas i sitt förebyggande arbete. Likväl kan det finnas skolor som trots en torftigt författad likabehandlingsplan i praktiken utför ett väl genomtänkt och fungerande arbete i skolan.

Vi är dock av åsikten att likabehandlingsplanernas utformning naturligtvis bör spegla arbetet med förebyggande åtgärder. Läsaren ska inte behöva gissa sig till det bakomliggande arbetet, utan en likabehandlingsplan ska vara skriven och formulerad på ett lättförståeligt och utförligt sätt så att skolpersonal, vårdnadshavare och elever kan förstå innehållet. Av de tre likabehandlingsplanerna vi undersökte skilde sig Unnerödsskolans markant från de andra. Språket är mycket enkelt och kortfattat och flera av Skolverkets kriterier saknades. Furulidsskolans och Buråsskolans likabehandlingsplaner är flersidiga dokument som med ett relativt enkelt språk beskriver hur de arbetar med likabehandlingsplanerna. Vissa kriterier uttrycks precist och noggrant medan en del bara nämns diffust.

Vi tycker att det var synnerligen anmärkningsvärt att ingen av de tre skolorna redovisar att de genomfört någon preventiv kartläggning av skolans behov inför upprättandet av likabehandlingsplanerna. Det måste naturligtvis vara svårt att utifrån de lokala problemen trovärdigt beskriva hur man arbetar förebyggande om man inte kartlagt vilka problem man vill motverka och åtgärda. När man granskar likabehandlingsplanerna kan man lätt få uppfattningen att de helt enkelt har bearbetat och reviderat sina gamla mobbningsplaner utifrån de direktiv som nya lagar och förordningar ställer på skolorna.

Kan man anta att de gemensamma värdena på en skola är gemensamt tolkade och kan man förutsätta att skolledning, lärare, elever och föräldrar nått konsensus om begreppet kränkande behandling? Vi tror att det på en mindre skola naturligtvis är lättare för både personal och elever att lära känna varandra, och därigenom utveckla ett gemensamt förhållningssätt mot kränkande behandling. Detta behöver givetvis inte betyda att det inte fungerar på en större skola. Om man ska uppnå de mål man har med sitt förebyggande arbete tror vi att bland annat kontinuitet i arbetet och en positiv gruppdynamik är förutsättningar för att målen ska uppnås. Även andra yttre aspekter spelar in såsom

klasstorlek, täta lärarbyten under dagen och varierade sammansättningar i åldersintegrerade klasser.

Om tryggheten i gruppen eller klassen ökar utvecklar förmodligen också eleverna större respekt för varandra. Vi tror dessutom att det måste vara lättare att ägna sig åt undervisning i en klass där det finns trygga relationer och social samhörighet. Damber (2003, s 5:12) menar att skolans och dess medarbetares engagemang är långt viktigare än olika förebyggande metoders utformning och anser att man ska ta tillvara den unika kompetens som finns tillgänglig på den aktuella skolan. Men vi anser ändå att för att lyckas i sitt arbete mot kränkande behandling är en grundförutsättning att läraren är väl förtrogen med den metod som skolan, genom ett medvetet val, arbetar med.

Det är väldigt viktigt att skolorna genomför noggranna utvärderingar av sitt förebyggande arbete. Ett mål med likabehandlingsplanen är att den ska utgå från skolans lokala och aktuella behov. Efter initieringen måste den naturligtvis ges tid att inarbetas och etableras. Märker man efter utvärderingar att ingen positiv effekt uppnåtts är metoden värdelös och behöver bytas ut eller revideras. Men även om en skola har en välreflekterad grund för sitt val av förebyggande arbetsmetod vore det en utopi att tro att den skulle fungera i alla lägen och för all framtid.

Efter att ha summerat vårt examensarbete kan vi konstatera att våra undersökningar gett oss ytterligare en dimension av kunskap att använda oss av i vår profession. Av ren nyfikenhet kom arbetet att innehålla två undersökningar. När vi väl granskat på vilket sätt likabehandlingsplanernas krav redovisats i skolornas dokument, reagerade vi på att de förebyggande åtgärder mot kränkande behandling skolan uppgav att de arbetade med var ottydligt beskrivna utan tydliga mål. Eftersom det tydligt framgår att varje skola måste arbeta preventivt mot kränkande behandling känner vi att vi efter vår kartläggning har en uppsjö av förebyggande metoder och arbetssätt som vi kan relatera till och arbeta med i skolan.

12 Vidare forskning

Vi tycker att det skulle vara intressant att ur flera perspektiv fördjupa oss i vårt examensarbete. Efter de resultat vi fått skulle man kunna utvidga studien genom att observera och empiriskt undersöka och följa upp de förebyggande arbetssätt och metoder som skolorna uppger att de arbetar med. Hur har skolorna anpassat metodvalet efter de problem och dilemman skolan anser sig ha? Vi tycker det till exempel skulle vara intressant att undersöka vilken metod som passar bäst till ett visst aktuellt problem, eller om man eventuellt måste kombinera ett par metoder och arbetssätt för att kunna förebygga och hantera olika dilemman.

13 Referenser

13.1 Böcker

- Bergström, G., Boréus, K. (2000) *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur. ISBN 91-44-01643-3
- Colnerud, G., Granström, K. (2002) *Respekt för läraryrket*. Stockholm: HLS förlag ISBN 91-7656-529-7
- Damber, S. (2003) *Din vän*. Stockholm: Stiftelsen friends.
- Edling, L. (1998) *Kompissamtal*. Bromma: Ekelunds förlag ISBN 91-7724-689-6
- Esaisson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., Wängnerud, L. (2006) Upplaga 2 *Metodpraktikan konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Vällingby. Nordstedts Juridik AB. ISBN 91-39-10611-X
- Gren, J. (2001) *Etik i pedagogens vardagsarbete*. Stockholm: Liber. ISBN 91-4705-430-1
- Holme, I. M., Solvang, B., K. (1997) *Forskningsmetodik Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. (B. Nilsson, övers.) Lund: Studentlitteratur. (Original publicerat 1991) ISBN 91-44-00211-4.
- Johansson, B., Svedner, P.O. (2006) *Examensarbetet i lärarutbildningen Undersökningsmetoder och språklig utformning*. Uppsala: Kunskapsföretaget i Uppsala AB Läromedel & Utbildning. ISBN 91-89040-64-3.
- Lions-Quest Sweden, (2006) *Tillsammans – Ett läromedel om livskvalitet, tillväxt, mognad, utveckling, Lärarhandledning, Förskoleklass och skolår 1-3*. ISBN: 91-971482-1-0
- Johansson, E. Johansson, B. (2003) *Etiska möten i skolan*. Stockholm: Liber. ISBN 91-47-05133-7
- Läraryrket* (2003) Lärarnas Riksförbund. Stockholm ISBN 91-973019-5-7
- Orlenius, K. (2001) *Värdegrunden - finns den*. Stockholm: Runa förlag. ISBN 91-88298-53-1
- Olweus, Dan, (1992) *Mobbning i skolan vad vi vet och vad vi kan göra*. Falköping: Almqvist & Wiksell Förlag AB. ISBN 91-21-12386-1
- Svenska språknämnden. (2000). *Svenska skrivregler*. Stockholm: Liber. ISBN 47-04974-X
- Stukät, S. (2005) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund. Studentlitteratur. ISBN 91-44-03615-9
- Utbildningsdepartementet (1998). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet. Lpo 94*. Stockholm: Skolverket ISBN 91-85545-13-9
- Wikbladh, M., Iseskog, T. (2006) *Förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling i skolan*. Stockholm: Thomson Fakta AB ISBN 978-91-7610-256-5

13.2 Internet

Committee for Children, www.cfchildren.org
EG-direktiv, www.eu-upplysningen.se/templates/EUU/standardTemplate_2183.aspx 070515
Forumspel, www.byreus.com/metod_vardering.php,
Forumteater, www.forumteater.se,
Gislason och Löwenborg, www.gislasonlowenborg.com,
Göteborgs Stads hemsida, www.cebuh.goteborg.se/Material/stegvis.html,
Hidayet Tercan, www.motallaodds.org 070329
Likabehandlingsplanen,
www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3322&rm=2005/06&bet=UbU4,
Lions, www.lions.se, 070329
Lions Quest, www.lions-quest.se 070329
Livsviktigt, www.set.st/index.htm 070329
Prop.2005/06:38, www.regeringen.se/content/1/c6/05/20/47/92fd06bf.pdf,
Våga Mötas, www.rkuf.ballou.se 070329
Våga Mötas, www.sverigemotrasism.nu/ 070329
Värdegrunden,
www.skolutveckling.se/demokrati_jamstalldhet_inflytande/demokrati_vardegrunden,

13.3 Skolplaner

Göteborgs Stad Skolutvecklingsenheten *Göteborgs skolplan 2005-2006*
www.goteborg.se/skolutveckling

Kungsbacka kommun, 2005, *Skolplan* www.kungsbacka.se

Uddevalla kommun, 1999, *Skolplan*, www.uddevalla.se

13.4 Rapporter

Skolverket. (2006) *Allmänna råd och kommentarer För arbetet med att främja likabehandling – och för att motverka diskriminering och annan kränkande behandling*

Myndigheten för skolutveckling. (2003) *Olikas lika värde*

Skolverket. (2002) *Värdegrundsboken – om samtal för demokrati i skolan*

13.5 Bilagor

Utdrag ur Skolverket. (2006) *Allmänna råd och kommentarer För arbetet med att främja likabehandling – och för att motverka diskriminering och annan kränkande behandling* sidan 14.

Buråsskolans likabehandlingsplan, www.centrum.goteborg.se/burasskolan hämtad 20070423

Furulidsskolans likabehandlingsplan, www.kungsbacka.se/furulidsskolan hämtad 20070424

Unnerödsskolans likabehandlingsplan, hämtad på Unnerödsskolan 20070424

14 Bilagor

Bilaga 1

Likabehandlingsplanen

Likabehandlingsplanen syftar till att främja barns och elevers lika rättigheter oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder och att förebygga och förhindra trakasserier och annan kränkande behandling.

För varje verksamhet, t.ex. förskola, skola, fritidshem, skall det finnas en likabehandlingsplan. I planen skall de åtgärder som planeras att påbörjas eller genomförs konkret beskrivas. Planen skall vara anpassad till den egna verksamheten och årligen följas upp och utvärderas. Uppföljningen och utvärderingen av likabehandlingsplanen skall redovisas i förskolors och skolors kvalitetsredovisningar samt i huvudmannens (kommunen eller den fristående skolan) övergripande kvalitetsredovisning (SFS 2006:279). Barn och elever skall finnas med i arbetet enligt förordning (2006:1083) om barns och elevers deltagande i arbetet med en likabehandlingsplan.

ALLMÄNNA RÅD

Likabehandlingsplanen bör

- tydligt uttrycka att verksamhetens ledning tar avstånd från alla tendenser till trakasserier och annan kränkande behandling och ange en tydlig ansvarsfördelning mellan rektor eller någon med motsvarande ledningsfunktion och personal,
- vara konkret och utgå från aktuell kartläggning av verksamhetens behov som utgångspunkt för planerade åtgärder under det kommande året med en tydlig koppling till varje diskrimineringsgrund,
- beskriva rutiner för akuta åtgärder och uppföljande insatser och hur dessa skall dokumenteras,
- beskriva hur barn, elever och personal skall medverka i arbetet med planen samt hur vårdnadshavare skall göras delaktiga i arbetet,
- beskriva hur planen skall göras känd och förankras i hela verksamheten och hos barns och elevers vårdnadshavare,
- innehålla en planering för personalens kompetensutveckling för att öka medvetenheten om förekomsten av och kunskap om diskriminering, trakasserier och annan kränkande behandling, och
- beskriva hur planen årligen skall följas upp, utvärderas och vid behov revideras.

Furulidsskolans likabehandlingsplan

- ***Handlingsplan mot diskriminering, trakasserier och kränkande behandling (1 bilaga) –***

Inledning

Ny lag om förbud mot all kränkande behandling

Riksdagen har antagit Lagen om förbud mot diskriminering och kränkande behandling av barn och elever – vilken trädde i kraft 1 april, 2006.

Det innebär att diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion, sexuell läggning och funktionshinder är förbjuden. Lagen innebär också att barn och elever får ett lagligt skydd mot annan kränkande behandling, som exempelvis mobbning. Lagen omfattar förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, grund- och gymnasieskolan samt kommunernas vuxenutbildning och gäller såväl kommunalt som enskilt bedriven verksamhet.

Vilka ser till att lagen följs?

Skolverket och ombudsmännen, JämO, DO, HomO, HO, ska utifrån sina ansvarsområden se till att lagen följs. Skolverket har ett särskilt ansvar för den nya lagen genom att ett barn- och elevombud för likabehandling ska tillvarata det enskilda barnets och elevens rättigheter.

Vad säger Skollag/Läroplan/Skolplan?

Ur Skollagen "Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt, för vår gemensamma miljö, särskilt skall den som verkar i skolan bemöda sig om att hindra varje försök från elever att utsätta andra för kränkande behandling" (1 Kap § 2, 1 kap § 9)

Läs mer på: www.skolverket.se

Ur läroplanen Lpo-94 Skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Ingen i skolan ska utsättas för kränkande behandling. Tendenser till kränkande behandling ska aktivt bekämpas.

Ur skolplanen, Kungsbacka kommun Barn – och elevvården bedrivs i förebyggande syfte så att alla elever och vuxna känner trygghet, trivsel och arbetsglädje. Kränkande behandling och skolk uppmärksammas och åtgärdas.

Läs mer på: www.kungsbacka.se

Definitioner

Vad är kränkande behandling?⁹

I Furulidsskolans handlingsplan används begreppet ”kränkande behandling” som ett samlingsbegrepp för olika former av kränkningar. Kränkningar kan utföras av en eller flera personer och riktas mot en eller flera. Kränkande behandling kan äga rum i alla miljöer – när som helst. En kränkning kan äga rum vid enstaka tillfällen eller vara systematisk och återkommande. Kränkningar utförs av och drabbar såväl barn och ungdomar som vuxna. En viktig utgångspunkt är att den som uppger att han eller hon blivit kränkt, alltid måste tas på allvar.

Kränkningar kan vara

- Fysiska (tex. att bli utsatt för slag och knuffar)
- Verbala (tex. att bli hotad eller kallas hora, bög)
- Psykosociala (tex. att bli utsatt för utfrysning, ryktesspridning)
- Text och bildburna (tex. klotter, brev och lappar, e-post, sms och mms)

Furulidsskolans handlingsplan omfattar arbetet mot:

Mobbning, förutsätter att den som utsätts kränks vid upprepade tillfällen, vilket skiljer mobbning från andra former av kränkande behandling. Vidare råder en obalans i makt mellan den som mobbar och den som utsätts för mobbning.

Diskriminering, är ett övergripande begrepp för negativ och därmed kränkande behandling av individer eller grupper av individer utifrån olika grunder såsom kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder (direkt diskriminering).

Diskriminering används också som begrepp ifall där samhällsinstitutioner genom tex. sina strukturer och arbetssätt upplevs som kränkande (indirekt diskriminering).

Rasism, bygger på föreställningen om den egna folkgruppens överlägsenhet utifrån uppfattningen om att det finns biologiska skillnader mellan folkgrupper. Mot bakgrund av en sådan uppfattning ses vissa folkgrupper som mindre värda och därmed legitima att förtrycka, utnyttja eller kontrollera.

Främlingsfientlighet, avser motvilja mot grupper som definieras genom fysiska, kulturella/etniska eller beteendemässiga karaktäristiska.

⁹ Bearbetat med utgångspunkt i skolverkets allmänna råd 2004

Handlingsplan

Vid Furulidsskolan gäller:

- Denna plan omfattar förskola, förskoleklass, skola och omsorgsverksamheten.
- Att all personal, alla elever och alla föräldrar aktivt förhindrar alla former av kränkande behandling
- Att ingen ska utsättas för någon form av kränkande behandling
- Att om kränkande behandling äger rum ska en rad åtgärder vidtas för att beteendet omedelbart ska upphöra

Förebyggande åtgärder

Det förebyggande arbetet är den viktigaste delen för att motverka alla former av kränkande behandling. Vi lägger stor vikt vid arbetet kring värdegrundsfrågor och ett gemensamt förhållningssätt ska gälla på Furulidsskolan där alla vuxna reagerar och markerar omedelbart mot kränkande behandling. Alla vuxna ska också direkt reagera på ovårdat och grovt språk.

Detta arbete sker hela tiden och det ligger i de vuxnas ansvar att se till att omedelbart ta tag i situationer där kränkande behandling förekommer.

För att få eleverna medvetna att deras agerande och beteende har stor betydelse för omgivningens trivsel och hur klimatet på skolan är arbetar vi aktivt med bla kompassamtal och olika former av värderingsövningar.

Övriga förebyggande åtgärder är:

- Rastvakter
- Bussvakter
- Antimobbinggrupp
- Elevråd
- Fadderverksamhet
- Olika gemensamma aktiviteter såsom temadagar mm.
- Likabehandlingsplanen presenteras vid ett föräldramöte varje läsår

Aktivt arbete vid fall av kränkande behandling

Alla vuxna har en skyldighet och ett ansvar att ingripa direkt vid alla former av kränkande behandling och tala med de inblandade.

Personal som blir vittne till kränkande behandling ingriper genom att genast avbryta handlingen och tala med de inblandade.

Handlingsplan för konflikt mellan elev och elev

Ansvarig pedagog talar med den/de elever som gjort sig skyldig till den kränkande behandlingen och gör klart att detta inte accepteras samt följderna som blir om beteendet kvarstår. Pedagogerna kontaktar föräldrarna samt talar med den elev som blivit utsatt och kontaktar dennes föräldrar. Rektor informeras om vidtagna åtgärder.

Så här handlar vi om kränkning kvarstår:

1. Antimobbinggruppen samlas och fördelar arbetet så att information kan samlas in och arbetet på så sätt gå vidare. Anteckningar förs kontinuerligt under hela tiden.
2. Enskilda samtal vid ett eller flera tillfällen med den/de elever som blivit utsatta för kränkande behandling och eventuella vittnen för insamling av information.
3. Enskilt samtal med den/de som utfört kränkningen/kränkningarna där man gör klart att beteendet ska upphöra omedelbart.
4. Antimobbinggruppen kontaktar alla berörda föräldrar och informerar om vad som har hänt och eventuella konsekvenser.
5. Återkoppling till berörd personal.
6. Återkoppling sker en vecka senare med representant från antimobbinggruppen som talar med alla inblandade elever enskilt. Ytterligare uppföljning sker vid behov.
7. Om problemet kvarstår informeras elevvårdsteamet som kallar den/de som utför kränkningar till elevhälsokonferens (elev, förälder, antimobbinggrupp, berörd lärare, elevhälsoteam, skolledning) Åtgärdsprogram upprättas
8. Uppföljande elevvårdskonferens: åtgärdsprogrammet utvärderas, vid behov utarbetas ett nytt program.
9. Om problemet kvarstår förs en anmälan till sociala myndigheter och/eller polis.

Handlingsplan för konflikt mellan vuxen och elev

1. Om en elev upplever sig ha blivit kränkt av någon vuxen på skolan anmäler han/hon eller dennes föräldrar detta till rektor, skolsköterska, skolpsykolog eller annan personal på skolan som man känner förtroende för.
2. Rektor beslutar om fortsatta åtgärder.
3. Båda parter skall få möjlighet till samtal med varandra. Detta genomförs med en tredje person närvarande som leder samtalet, om så önskas kan samtalet även ske med föräldrar, ansvarig pedagog, rektor eller annan vuxen närvarande.
4. Uppföljning av ärendet görs.
5. Eventuella ytterligare åtgärder vidtas av rektor.
6. Dokumentation förs under hela ärendet.

Kompetensutveckling

För att det förebyggande arbetet ska fungera är det viktigt med kompetensutveckling i frågor som rör arbetet i likabehandlingsplanen. Personal ska ges tid för diskussioner och erfarenhetsutbyte, om tex. olika metoder och arbetssätt för att förhindra att kränkande behandling sker.

Utvärdering/revidering

Furulidsskolans likabehandlingsplan utvärderas inför varje nytt läsår och revideras vid behov. Planen ska vara känd av alla och den ska också omfatta alla som befinner sig på skolan, elever, personal och föräldrar.

Likabehandlingsplanen ingår i det demokratiska uppdraget som i sin tur skall utgöra grunden för all verksamhet i förskola och skola. Arbetet med att motverka kränkande behandling är en del av detta uppdrag. Detta hänger i sin tur samman med hela skolans verksamhet. Rektor har yttersta ansvar att likabehandlingsplanen följs.

Avslutning

Att stoppa mobbning är en fråga om civilkurage

All personal i skolan har både en skyldighet och ett ansvar att agera mot alla former av kränkande behandling, det arbetet ska pågå hela tiden, dels genom förebyggande insatser, dels genom direkta åtgärder.

För att skolan ska lyckas fullt ut med detta arbete är samarbetet mellan hem och skola av yttersta vikt både för den som kränker och för den som blir utsatt. Om skola och hem tillsammans tar avstånd från dessa handlingar får det en positiv inverkan på alla barn i skolan och i förlängningen också i samhället. Vi arbetar på så sätt gemensamt för att skapa en trygg och livsbejakande arbetsmiljö för våra barn samt ett samhälle där mänskliga rättigheter respekteras.

Det är viktigt att vi talar med varandra, våra barn och våra elever om kränkningar och kränkande behandling. Som förälder kan du tala med ditt barn och fråga om någon i klassen är utsatt, om någon är ensam och utfryst. Finns det kanske något just ditt barn göra för att hjälpa sina kamrater?

Vi måste hela tiden hålla denna diskussion vid liv och vi får inte låta den falla i glömska och tryggt luta oss tillbaka i tron om att allt är bra. Endast genom att vara medvetna och öppna för att problemen finns, kan vi komma tillrätta med kränkningarna som trots allt emellanåt förekommer ibland oss. Vi måste alla tala om för barnen att det inte är skvaller att berätta om man vet att någon är utsatt, det är ett tecken på civilkurage!

Som förälder kan det vara svårt att upptäcka och medge inför sig själv att mitt barn kanske kränker andra. Men om det är så måste vi tillsammans kraftfullt motverka det, eftersom detta inte är ett beteende som går över av sig självt.

Det kan också vara svårt och smärtsamt att tvingas inse att mitt barn kanske blir utsatt för kränkande behandling och far illa. Om så är fallet – vill vi att du som förälder tar kontakt med skolan så att vi tillsammans kan se till att kränkningarna mot ditt barn upphör.

Läs mer på www.skolverket.se www.riksdagen.se www.kungsbacka.se www.rb.se

UDDEVALLA KOMMUN
BARN OCH UTBILDNING

2007-01-25

Likabehandlingsplan för Unnerödsskolan

Elever skall inte bli diskriminerade, kränkta eller mobbade av annan elev eller personal på vår skola.

Av barn- och elevskyddslagen framgår i 5 § att skolan ska bedriva "ett målinriktat arbete för att främja de ändamål som anges 11 § stycke".

Konflikter: Konflikt mellan elever är inte mobbning. Konflikten känns igen av att de inblandade eleverna är relativt jämbördiga.

Tillrättavisning: En befogad tillrättavisning som har till syfte att upprätthålla ordning och en god miljö för barn och elever räknas inte som en kränkande behandling

Mobbning

- När en eller flera personer upprepade gånger, under en längre tid utsätter en eller flera individer för medvetna negativa handlingar och /eller uteslutning är det mobbning.

Olika typer av mobbning

Tyst mobbning: (kroppsspraket)

- Kan utföras på olika sätt: Stirra på någon, kasta menande blickar mellan varandra, göra miner, sucka, tystna, vända ryggen till, inte svara på tilltal eller behandla någon som luft.

LIKA BEHANDLINGSPLAN NYA/Aje

Områdeskontor Norr/Väster	POSTADRESS 451 51 UDDEVALLA	Besöksadress Vintergatan 3	TELEFON 0522-69 60 00	TELEFAX 0522.69 66 10	BANKGIRO 5345-2819
			E-POST Omraden@uddevalla.se		

Språklig mobbning

- Kan ske på flera sätt: Viska, sprida rykten, retas, trakassera, håna, hota, anmärka på frisyr och kläder, fnittra, hånskratta, eller skicka kränkande SMS/mail.

Kroppslig mobbning Slag, sparkar, krokben, knuffar etc.

Vi ska främja allas lika värde och allas rätt att bli behandlade som individer på lika villkor.

Kön och utseende

Exempel

- Du ska inte bli retad för att du är tjej eller kille.
- Du ska inte bli retad för ditt utseende eller klädval.
- Du ska inte bli retad för att du är tjock eller smal.

Funktionshinder

- Du ska inte bli retad för att du använder hjälpmedel som glasögon, hörapparat, rullstol eller liknande.

Etnisk tillhörighet

Du ska inte bli retad för att du kommer från ett annat land eller för din hudfärg.

Trosuppfattning

- Du ska inte bli retad för den religion du har.

Sexuell läggning

- Ingen ska reta dig om du har föräldrar eller andra i din släkt som lever tillsammans och är av samma kön.

Detta gör vi för att förebygga mobbning

- Vi har regelbundna samtal då vi upptäcker (ser eller hör) något olämpligt uppförande.
 - Vi lyssnar till elevers, kollegors och föräldrars berättelser (vad de sett och hört).
 - Vi har kamratstödjare i årskurs 3 och 5.
 - Eleverna fyller i trivselenkät två gånger/år.
 - Personalen är tydlig med vad skolan har för regler.
 - Vi kräver att skolans regler ska följas.
 - Vuxna är ute på rasterna. Vi anser att alla barn är allas ansvar.
 - Vi har regelbundna värdegrundsdiskussioner.
 - Vi har regelbundna diskussioner angående genusfrågor.
 - Vi försöker att ha mindre undervisningsgrupper.
- Vi har bestämda platser i matsalen under skollunchen.

Om en elev kränker eller mobbar en annan elev

- Vi tillkallar skolans mobbningsgrupp. (följ mobbningsplanen)
- Vi samtalar med den/de elever som har mobbats eller kränkts.
- Vi samtalar med den/de elever som mobbar eller kränker.
- Skolan informerar alla inblandades vårdnadshavare.
- Vi följer upp de inblandade och har kontakt med hemmen.

Om en lärare kränker eller mobbar en elev

- Rektor samtalar med elev
- Rektor samtalar med lärare.
- Rektor samtalar med lärare, förälder och elev.
- Rektor ansvarar för uppföljning med lärare, elev och förälder

Dokumentation

- Det som händer på skolan som är mobbning eller kränkande behandling ska dokumenteras. Där behov finns görs en skadeanmälan.
- All information angående mobbning eller kränkande behandling ska sättas in i en gemensam pärm.

Utvärderas

- Vid arbetsplatsträffar vår och höst utvärderas det förebyggande arbetet mot mobbning och kränkningar. I juni sammanställs utvärderingen för hela året.

LIKABEHANDLINGSPLAN

Vision:

Alla, elever och personal, på Buråsskolan känner sig trygga och kan gå till skolan utan rädsla så att god lärandemiljö kan skapas.

Alla, elever och personal, på Buråsskolan har respekt för människans okränkbarhet och egenvärde.

Kontinuerligt arbete bedrivs för att aktivt främja likabehandling oavsett könstillhörighet, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder.

Hur Buråsskolans arbetar förebyggande mot diskriminering och kränkande behandling:

Rektor ansvarar för att nyanställd personal informeras om likabehandlingslagen och hur skolan arbetar mot diskriminering och kränkande behandling.

Pedagogerna ansvarar för att elever informeras om lagen och hur skolan arbetar mot diskriminering och kränkande behandling.

Alla föräldrar informeras om likabehandlingslagen och det arbete som bedrivs mot diskriminering och kränkande särbehandling på skolan. Informationen sker vid föräldramöten/skriftlig information, via skolans hemsida och andra kontakter mellan hem och skola.

På skolan finns två team som arbetar med att aktivt förhindra diskriminering och kränkande behandling.

I teamet för f-6 ingår 6 pedagoger
Vid behov kallas rektor/kurator/skolsköterska

I teamet för 7-9 ingår: Rektor
Kurator
Skolsköterska

2-3 personalrepresentanter från varje arbetslag
Representanter från Activ Fritid
Skolvärdinna

Ordningsregler för år f-9 är under bearbetning och ska arbetas fram av personal, elever och föräldrar. Dessa ska ersätta trivselreglerna som finns för år f-6 och för år 7-9

En speciell mall för incidentrapport har införts på Buråsskolan. Syftet med incidentrapporten är förutom dokumentation och underlag för samtal med berörda, också att den är ett verktyg för statistik och kartläggning i arbetet med att skapa en trygg skola. Kartläggningen utifrån incidentrapportering görs minst en gång per termin.

Elevskyddsombud från år 7-9 är utsedda och deltar vid tillämpliga punkter i samverkansarbetet på skolan.

Kamratstödjarna, två per klass från år 3-9, får regelbunden utbildning och handledning av lärare, fritidsledare och skolkurator.

Vid handledning för personal tas frågor om förhållningssätt mellan barn/elever, mellan elever och vuxna och mellan vuxna upp.

All undervisning på skolan ska främja likabehandling men speciell fokus på att utveckla barnens sociala kompetens samt känsla för etik och moral läggs genom kompisamtal, forumspel, ”stegvis” och vid lektionerna i livskunskap/handledning.

Vi har elevråd för elever i f-6, och ”Parlament” för elever i år 7-9.

Förebyggande arbete mot diskriminering och kränkande behandling sker genom gemensamma aktiviteter inom F-6 och åk 7-9, t.ex. temadagar, friluftsdagar, hälsodagar och kamratstödjdagar. Då är eleverna indelade i tvärgrupper.

Likabehandlingsplanen revideras varje år.

Vidtagna åtgärder utvärderas och arbetet med att förhindra trakasserier och kränkande behandling ingår som del i skolans systematiska arbetsmiljöarbete och dokumenteras i årsberättelsen och kvalitetsredovisningen.

Vad man gör på Buråsskolan om trakasserier eller kränkande behandling misstänks

Den subjektiva upplevelsen av trakasserier och kränkande behandling tas alltid på allvar och leder till utredning. Alla vuxna har gemensamt ansvar för åtgärder att förhindra vidare trakasserier eller kränkningar. Ytterst ansvarig är rektor.

Mobbingsteamet för år 7-9 sammanträder en gång per månad och mobbingsteamet för f-6 varje vecka. Vid dessa möten går man igenom aktuella och avslutade ärenden och protokoll som förs förvaras i en speciell pärm. Sekreterare utses från gång till gång. Kopia på protokollet lämnas till rektorn.

ARBETSGÅNG:

- Mobbingteamet får kännedom om mobbing. Alla, skolpersonal, elever och föräldrar, kan vända sig till personer i antimobbingsteamet vid oro för att en elev är utsatt för mobbing/kränkande särbehandling.
- Om mobbing konstateras samlas omgående mobbingteamet eller delar av teamet för att planera det fortsatta arbetet och för att fördela arbetsuppgifter.
- Trakasserier, våld och kränkningar vid enstaka tillfällen behandlas på annat sätt genom utredning. Utredningen dokumenteras i incidentrapport när det gäller enstaka händelser. Vid allvarliga incidenter kallas vårdnadshavarna till skolan för att delta i samtal med de inblandade.
- Vid ett nytt mobbningsärende skall skolledningen informeras omgående direkt eller via mobbingsteamet.
- Antimobbingsteamet utser två personer som blir ansvariga för ärendet, för att två uppföljningar sker och att protokoll förs enligt en speciell mall (se bilaga). De kontaktar studiehandledare och föräldrar. Kontakt med vårdnadshavare tas först efter första behandlingssamtalet. Kontakten kan delegeras till ansvariga pedagoger.
- När alla mobbarna finns i skolan, kallas de en i taget till samtal. Samtalen med mobbarna kallas behandlingssamtal och är tydligt strukturerade. Mobbarna skall inte kunna förbereda sig. De upplyses om att man vet att de mobbar, att skolan ser mycket allvarligt på situationen, och att mobbingen omedelbart måste upphöra. Man bör inte moralisera eller ställa några frågor varför. Man samtalar sedan om hur mobbarna skall få den mobbade att må bättre. Skolans personal berättar aldrig var de har fått sin information ifrån utan löser problemet så att ingen utpekas.
- I mobbingsteamets arbete dokumenteras detaljerade anteckningar vid samtal och uppföljningssamtal med den utsatte och den/de som kränkts. Efter ett avslutat mobbningsärende lämnas dokumentationen till kuratorn som förvarar protokollen i en speciell pärm i arkivet. Rektorn ska då ha undertecknat dokumenten.
- Inblandade elever ska alltid erbjudas samtalskontakt med någon ur elevhälsoteamet.

- Om mobbningen fortsätter efter två uppföljningar, eller tas upp på nytt efter avslutat ärende, kopplas rektorn in och har samtal med de inblandade samt deras föräldrar.

Handlingsplanen vid mobbing är en modifierad form av Farstamodellen.